БИБЛИОТЕКА
им. А. С. Пушкина

Бүгү чүрттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 98 (12788) | 1985 чылдың апрель 27, суббота | 1925 чылда үндезилеттинген. | Өртээ 3 көпеек.

Тайбынның болгаш улустарның айыыл чок чоруун, улустар аразынга калбак кады ажылдажылганы быжыглаарының политиказы — Совет Эвилелиниң ленинчи даштыкы политиказы делгерезин!

Коммунизмниң тургузукчузу, тайбың дээш туруштуг болгаш чайгылыш чок демиселчи — улуг совет улуска алдар!

(СЭКП ТК-ның Кыйгырыглларындан).

СЭКП-НИҢ XXVII СЪЕЗДИЗИНГЕ УТКУШТУР

1985 чылдың апрель 23-те Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Пленуму болуп эрткен. СЭКП ТК-ның Чингине секретары М. С. Горбачев «СЭКП-ниң эвлчеглиг XXVII съездизин чыылдырарының болгаш ону белеткээри база эрттирери-биле холбашкан сорулгаларның дугайында» иletkелди кылган.

Иletkелди дыннан база чугаалажып көргеш, СЭКП ТК-ның Пленумунун доктаатканы болза:

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының эвлчеглиг XXVII съездизин 1986 чылдың февраль 25-те чыылдырар.

Съездиниң дараазында хүн чурумун бадылаар:

1) СЭКП Төп Комитединиң отчёду болгаш партияның сорулгалары — иletkелчи СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш М. С. Горбачев.

2) СЭКП-ниң Төп ревизия комиссиязының отчёду — иletkелчи СЭКП-ниң Төп ревизия комиссиязының даргазы эш Г. Ф. Сизов.

3) СЭКП-ниң Программазының чаа эдилгезиниң дугайында.

4) СЭКП-ниң Уставынга өскерилгелер киирер дугайында.

5) 1986—1990 чылларда болгаш 2000 чылга чедир үеде ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң кол угланыышкынарының дугайында — иletkелчи ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы эш Н. А. Тихонов.

6) Партияның төп органнарын сонгууру.

Съездиге төлөөлөөрнің нормазын, делегаттарны сонгуур чурумун, съезд мурнунда болур отчёт-сонгулда кампаниязын эрттирер хуусааларын Пленумнун доктаалында тодаткан.

Бистің чүрттувустун чедишкиннерин СЭКП ТК-ның Чингине секретарының иletkелиниде көргүскен, четпестерни болгаш чедир кылдынмайн турар үүлдерни айыткан, оларны чайладырының оруктарын болгаш арганларын тодаткан. Бөгүнгү болгаш келир үеги сорулгаларны айыткан.

Съездите чедир 10 ай арткан, олар дээрге политиктиг, экономиктиг, организакчы, идей-теоретиктиг — шудургу болгаш янзы-бүрү талалыг ажылдың үези болур. Ол ажыл тургустунган байдалды ханы сайгарын көөрүп, дидим шинтпирлерни болгаш шимчеңгир хөделишкиннерни негеп турар.

Партияның XXVI съездизиниң болгаш ТК-ның ооң дараазындагы Пленумнарының ажылдан кылганы стратегтиг угланыышкының уламчылаашкының Пленум база катап бадыткап көргүскен. «Уламчылаашкынны чорукту ленинчи өзү-биле билири дээрге, соксаал чокка бурунгаар хөгжүүрү чаа-чаа айтырыгларны тодаргайлаары болгаш шинтпирлээри, хөгжүлдеге моондакты бүгү-ле үүлдерни чайладыры-дыр — деп иletkелге демдеглээн.—Бистин партийжи политикавысты, сайзырангай социализмни болбаазырангайжыдарынче бистің чингине угланыышкынывысты байыдып, хөгжүтпүүшаан, ленинчи ол чаңчылды чайгылыш чокка эдерер ужурлуг бис».

Ниитилел амыдыралының бүгү-ле талаларына совет чүрт улуг-улуг чеднишкиннерни чедип алган. Күчүлүг бүгү талабиле сайзырангай экономика, бедик мергежилдиг ажылчын кадрлар, специалистер, эртемденнер ында бар. Бүдүрүлгени, эртемни болгаш техниканы хөгжүдериниң дыка хөй угланыышкынарының талазы-биле делегейде мурнуку одуругну эзлеп турар бис.

Социал амыдыралга ханы өскерлиишкиннер болган. Күш-ажыл кижизи төөгүде бир-ле дугаар бодунун чүртүнүн ээзи, бодунун салым-чолунун бодарадыкчызы апарган. Амыдыралдың социалистиг хевириниң өскерлиш чок үнелиг үүлдери, чарымбас тудуш мөзү-шынарлары болза күш-ажыл кылырына магадыттынган эрге болгаш ол дээш төлевир, ниитилелдің кижи дээш сагыш салыышкыны, угаан-бодал культуразынче делгем орук, кижиниң төлептиг чоруун болгаш эргелериң хүндүлээри, эргелеп башкарылгага ажылчы чоннарның киржилгезин улам-на калбартын турары болу берген. Политиктиг быжыг чоруктун чугула үндезини, социал оптимизм болгаш келир үеге бүзүрел—оларда.

Амыдыралдың чаңгыс черге турбазы билдингир. Улам ынайгы өскерилгелерни болгаш чаартылгаларны, ниитилелдин чаа шынарлыг байдалын чедип алырын ол негеп турар. Чугаа болза, бирги эвлчегде экономиканың көскү чеднишкиннериниң, ону чайгылыш чок өзүлдениң орууне киирериниң, ажыктыг чорукту бүгү тала-биле бедидериниң дугайында болуп турар.

Чеднишкиннер-биле чергелештир таарымча чок үүлдерни, чүрттүн экономиктиг хөгжүлдезинде бергелерни Пленумга айыткан, оларның чөптүг-даа, чөптүг эвес-даа чылдагаанарын тодаткан. Кол чүве үүдел дээрге, бүдүрүлге хөгжүлдезиниң боттуг байдалдарында өскерлиишкиннерни, ооң интенсификастаашкының дүргедедирин, ажыл-агыйны чорударының методтарын өскертириниң болгаш кол-ла чүве, экономика талазы-биле онза чугула улуг хемчеларни ажылдан кылырына болгаш боттандырарына кызымак чүткүлдүг чорук илергейлеттинмээн. «Эртем-техниктиг революцияның чеднишкиннерин калбаа-биле ажыглавышаан, социалистиг ажыл-агый чорудулгазының хевирлерин амгы үениң байдалдарына болгаш хереглелдериге дүүштүр таарыштырып турган, социал-экономиктиг депшилгиниң дыка дүргедээшкинин чедип алыр ужурлуг бис. Өске орук чокдаа ынчаш»—деп иletkелге демдеглээн.

Бистің организас-экономиктиг болгаш социал курлавырларывыс дыка улуг. Бир эвес оларны ажыглап, бирги эвлчегде кижи күжүн идепкейжидер, бир эвес кижи бүрүзү бодунун ажылдаар черинге ак сеткилдиг ажылдаар, организастыг чорукту болгаш сагыллга-чурумну бедидер болза, беримчеи дыка дүрген ап болур бис. Бо сорулганы күүседирибиле керээлер хүлээлгелерин үе-шаанда болгаш шынарлыг күүседир, төтчеглекчи чоруктар, чидириглер-биле шинтпирлиг демисежир, күчүдерни планнаттынган хуусаада ажыглалга киирер болгаш бүдүрүлгениң чаа фондуларын шинтээдип алыр херек. Бүдүрүлге болгаш тудут, колхоз болгаш совхоз бүрүзүнге, организация бүрүзүнге чогуур корум-чурумну тургуспас болза, ажыктыг ажыл-агый, экономиканың ажыктының бедидер дугайында чугаа безин турбас.

Улус ажыл-агыйын интенсификастаарының кол быразын эртем-техниктиг депшилгени шалыпкын дүргедедири дип партия санап турар дээрзин Пленумга демдеглээн. Чугаа үүлге ажылдан турар технологияны сайзырангайжыдарының, машиналарны болгаш дериг-хереклелдериң кезик-чамдыызын чаартырының дугайында чорбайн, а чаа технологтуг системаларже, эң бедик ажыктыг берип турар чаа үениң техниказынче шилчиишкинниң дугайында болуп турар. Маңаа машина тудуушкунунун хөгжүлдезинин оруун кичээнгейге алыр, бирги чергениң кичээнгейин эртем-техниктиг депшилгеним станок тудуушкуну, саналга техниказы, прибор тудуушкуну, электротехника болгаш электроника дээн ышкаш адырларже салыр херек.

Экономиктиг политиканың кичээнгейнинг төвүнге продукцияның шынарын бүгү талабиле бедидери турар ужурлуг. Амгы үениң техниказынга чурттун негелдезин, чурттакчы чоннуң янзы-бүрү бараанларга өзүп орар негелдезин бүрүн хандырарынга, чеднишкиннерни үүлдерни чок болдурарынга кара чаңгыс идегелдиг орук ында.

Экономиканын дүрген болгаш шынарлыг өзүлдезин хандырары-биле эргелеп башкарылганы, ажыл-агый механизмин бүрүнү-биле үениң негелдезин өзүгаар экижидери, эде тургузары, аар-саар чүвени хөөрежиксээр, хөй саныг саазын бижип чорудар чоруктарны чайлаары эргежок чугула.

Ажыл-агый механизмин эде тургузарының концепциязы ам билдингир апарган деп. Пленумга демдеглээн. Стратегтиг сорулгаларны шинтпирлээрде төпчүткен эге удуртулганы улам-на калбартышаан, бүдүрүлгелериң эргелерин, оларның тускайлан чоруун калбартырының оруу-биле улам дидим чоруурун, ажыл-агыйның бот-орулга-чарылгазын ажыглаары болгаш аңаа үндезилээш, ажылдың эчис түннелдериңге күш-ажылчы коллективтериң харыысалгазын болгаш сонуургалын бедидери херек боп турар. Шенелдеден ажыл-агыйны чорударының болгаш эргелеп башкарылганың бүдүн системазын тургузарынче эгелеп кирери херек. Маңаа планнаашкыны, эргелеп башкарылганың организастыг структуразын сайзырангайжыдары, бот-орулга-чарылганың принциптерин күш-ажылчы эге бөлүктерге, ажылдаар чер бүрүзүнге чедирер херек.

Эргелеп башкарылгага ажылчы чоннарның негелдерин хандырарынга республика болгаш тус чер органнарының харыысалгазын бедидери база чугула болуп турар. Маңаа тус чер органнарының эргелерин ам-даа калбартыры, бүдүрүлге хөгжүлдезиниге, курлавырлар ажыглаарынга, чоннуң хандырылга адырларының ажылын экижидериңге оларның инициативазын болгаш сонуургалын бедидери эргежок чугула.

Чүрттүн социал-экономиктиг хөгжүлдезин дүргедедириниң алыс үжүр-утказы чоннуң чаагай чоруун чайгылыш чок бедилери болур деп партия санап турар, ынчангаш: материал болгаш угаан-бодал байлактарын хуваарынга социал чөптүг чорукту быжыглаары; хуваалда механизмин деннештирилгеден, күш-ажылчы эвес орулгадан арыглаар талазы-биле дээштиг хемчегларни ажылдап кылыры; ажылдакчы бүрүзүнүң болгаш күш-ажылчы коллективиниң бүрүзүнүң күш-ажылынын түннелдериниң материалдыг байдалының дөрт хамаарылгалыг болуурун хандырары эргежок чугула болуп турар.

Аъш-чем программазын боттандырар сорулга сонгаарлаттынмас, онзагай кичээнгейни негеп турар сорулга болур. Сөөлгү чылдарда көдээ ажылагыйның хөгжүлдезинге көскү өскерилгелер болгулаан, колхозтар болгаш совхозтар, болбаазырадылга бүдүрүлгелери аъш-чем продуктуларын бүдүрерин дыка көвүдедир арганлыг апарганы билдингир. Ам сорулга чүл дээрге, ол арганларны долузу-биле ажылгаары, ында бар курлавырларны ажыглалче киирери болур. Агроулетпүр комплекизин эргелеп башкарарын улам ынай экижидери база негеттинип турар, ынчангаш, ол комплекти эргелеп башкарар, ону бүгү-ле деннелдерге чаңгыс аай чарынмас үүл кылдыр эргелеп башкарар, планнаар база аңшаландырар арганларны бөөр хемчеглерни боттандырар херек.

Улетпүр бараанларына база ачы-дуза чедирилгелериңге хереглелди улам долу хандырар дээш, ук бараанларның шынарын экижидер болгаш оларның ассортиментизин калбартыр, олар рынокка четчири-биле бар турзун дээш хөй үүлдерни кылыр апаар. Ол сорулгаларны чедип алырына чоннуң хереглел бараанларын бүдүрер база ачы-дуза чедирилгезиниң адырын хөгжүдериниң чоокку үеде бадылаттынар программазы дузалаар аналр. Боттарының орулгаларын чүртталга болгаш культура-амыдырал байдалдарын экижидериңге, дыштанылгага, туризмге болгаш өскедаа сорулгаларга ажыглаар дээн ажылчы чоннарның күзелдерин хандырарынга бүгү талалыг дузалаар херек.

Амгы үеде кадык камгаланының болгаш улус өөредилгезиниң мурнунда чаа-чаа сорулгалар турук турар. Кадык камгаланының материал-техниктиг баазазын, медицина хандырылгазының шыгарын, кижилерин эмнер-биле хандырарын дыка экижидери негеттинип келген. Өзүп орар салгалдарны өөредириниң болгаш кижизидериниң шынарын, ниитилелге ажыктыг күш-ажылга оларны белеткээрин үндезини-биле экижидер херек. Школа реформазынга дүүштүр тургустунган айтырыгларны ужур эдертип эвес, а ханы утка-шынарлыг шинтпирлээр херек. «Кижиге, ооң күш-ажылынга, материалдыг чаагай чоруунга болгаш дыштанылгазынга хамаарышкан бүгү-ле үүлдерге эң-не кичээнгейлиг болур ужурлуг бис. Ол дээрге биске политиканың үндезин айтырыг-дыр» деп СЭКП ТК-ның Чингине секретарының иletkелинге демдеглеттинген.

Пленумга бөгүнгү ажылдар дугайында база чугаалашкан. Чылдың баштайгы айларында хожудаан үүлдерни өрү тыртар, чыл планын хандыг-даа эдилге чокка күүседир деп бедеп эвес сорулга салдынган. Көдээниң ажыл-ишчилери чүртту бедик түннелдер-биле өөртүү ужурлуг.

Амгы-даа, перспективтигдаа сорулгаларны үүлге чоннуң чогаадылгазынга, ооң угаан-медерелиңге, талантызынга, күш-ажылынга даянган шинтпирлеп болур.

Чүрттүн социал-экономиктиг хөгжүлдезин дүргедедир дээш бүгү улустуң шимчээшкинин коммуинстерниң алдарлыг партиязы башкарын турар. Съезд мурнунун социалистиг чарыжын калбартырынга авангардчы рольду, иштики курлавырларны тодарадыр база эки ажыглаар дээш үнелиг эгелээшкиннерни ажыл-агыйжы өзү-биле деткиириче коммунистерни Пленум кыйгырган. Ол сорулгаларны күүседириңге съездиге белеткел, ам болур отчёттар болгаш сонгулдаалар дузалаар.

Партия хуралдары, конференциялар болгаш съездилер ажыл-ишчи, принципиалдыг байдалга, парторганизацияларның — болгаш оларның удуртур органнарының ажылын бот-шүгүмүлекчи өзү-биле көөрүүнүң байдалынга эртер ужурлуг деп, ТК-ның Пленумунун доктаалында айытган. Отчёттар болгаш сонгулдаалар партия амыдыралының ленинчи норма-чижектериниң улам ынай быжыгарынга, партияның иштики демократиязын, үстүнден болгаш адаандан шүгүмүүледи хөгжүдериңе, коммунистерниң идепкейин болгаш инициативазын улгатырарынга, бодунун партия организациязының болгаш ниити партияның ажыл-херектери дээш оларның харыысалгазын бедериңе дузалаан турары чугула.

Съезд мурнунун хуралдарынын, съездиге бүгү белеткелдің кол утказы болза, амгы үениң хол лозуңнары бо —чогаадыкчы күш-ажыл, өөстүн

(Уланчызы 3-кү арында).

ТОРГАУДА УРАЖЫЫШКЫННЫҢ КИРЖИКЧИЛЕРИНГЕ

Совет болгаш америк шериглериниң Эльбага ужурашканындан бөөр 40 чыл болуур турасскаалдыг болуушкунну демдеглээри-биле Торгауда ужуражыышкынның бүгү киржикчилериңе чүректің - ханызындан байыр чедирип тур мен.

Чылдар, он-он чылдар эртип турар, ынчалза-даа кижи төрелгетениң кырынга диргелгеи дарлалдың болгаш кыргып хыдыышкынның айыылын, амы-тынын харамнанмайн чайлаткан кижилериң аттарын чон кажан-даа утпас.

Ада-чурттун Улуг дайынынын, фашистиг агрессияның болгаш милитаризмниң күштери-биле маадырлыг демиселдиң хоочуннары бистің чүртүвүста бүгү чонуң хүндүткелин чаалап алган. Ол демиселге амы-тынын бергеннерге мөгейип турар бис. Тайбың чүрттаар болгаш тайбың ажылдаар арганы амгы салгалга олар чаалап бергеннер.

Улуг Тиилелгени байырлаарының бүдүүзү бо хүннерде совет улус нинти сорулганы чедип алырына көскү салыышкынны киирген АКШ-тың, Великобританияның, Францияның, Кыдатының антигитлержи коалицияның өске-даа күрүнелериниң улустарына болгаш шериглериңе хүндүткелин илергейлеп турар. Югославияның, Польшаның, Чехословакияның, Болгарияның, Румынияның, Албанияның, Венгрияның шериг каттыжышкыннары, партизан армиялары болгаш отрядтары, Францияның, Италияның, Грециянның, Бельгияның, Голландияның, Норвегияның, Данияның, Люксембургтуң Удурланыышкын шимчээшкини Тиилелгеге улуг рольду ойнаан. Гитлержи нацизмге удур эрес-дидим демиселди немец болгаш австри патриоттар чорудуп турган.

Дайын чылдарында төрүттүнген бистің дайынчы эвилелинис, тайбың болгаш кижи төрелгетениң чаагай келир үези дээш кады демисели, кады ажылдажылганың күчүзү кандыг болурун көргүскен, 1945 чылдың чазынында Эльбага ужурашкан совет болгаш америк солдаттарының хол тудуушкуну төөгүге идегелдің болгаш найыралдың символу болуп мөңгеде кирген.

Бөгүн ак сеткилдиг кижи бүрүзүнүң — аныяк-даа азы хоочун-даа кижиниң хүлээлгези — дайынның оду бистің черивисти кажан-даа өрттөтпезин дээш бодунуң салыышкынын шыдаар-ла шаа-биле киирери.

Эрткен дайынның болуушкуннарынче хая көрүнмүшаан, амгы үени, харын-даа келир үени: чөптүг болгаш быжыг тайбың дугайында, улустарны ядролуг айыылдан чайладыр дугайында бодап турар бис.

Ош-өжөөн болгаш башкаланчак чорук эвес, а чүрттарының болгаш улустарның бот-боттарын билчири болгаш кады ажылдажылгазы кижи төрелгетениң чогум-на чоруур оруу ол болур ужурлуг. Делегейде байдалды чавырыллырарынга күчүлүг фактор мурнуку эвилелчилериң аразынга, бүгү-ле күрүнелериң аразында тайбыңны камгалаары дээш демиселге тодаргай кады ажылдажылгазы болур деп, совет кижилер бүзүреп турар.

Бөгүн Эльбага холдарын тутчуп турар кижилер аңаа эки үлегер-чижекти көргүзүп турар.

Гитлержи фашизмге удур демисежип турган маадырлыг дайынчы хоочуннарга, оларның өг-бүлелериңе. Торгауда ужуражыышкынның бүгү киржикчилериңе бызыг кадыкшылды болгаш хөй-хөй чылдарда аас-кежиктиг, тайбың амыдыралды сеткилминиң ханызындан күзеп тур мен.

М. ГОРБАЧЕВ.

СОВЕТ ДЕЛЕГАЦИЯНЫҢ ВАРШАВАДА ЧЕДЕ БЕРГЕНИ

Варшава Керээзиниң киржикчилери чүрттарның дээдии партия болгаш күрүне ажылдакчыларының ужуражыышкынына киржири-биле совет делегация апрель 25-те Москвадан Варшаваже чорупкан.

СЭКП ТК-ның Чингине секретары М. С. Горбачев, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги орлакчызы, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, ССРЭ-ниң камгалал министри Совет Эвилелиниң Маршалы С. Л. Соколов, СЭКП ТК-ның секретары К. В. Русаков делегацияның составында кирип турар.

Эштер Г. А. Алиев, В. И. Воротников, В. В. Гришин, Е. К. Лигачев, Г. В. Романов, Н. И. Рыжков, М. С. Соломенцев, В. М. Чебриков, П. Н. Демичев, В. И. Долгих, В. В. Кузнецов, Б. Н. Пономарев, И. В. Капитонов, В. П. Никонов, а ол ышкаш СЭКП ТК-ның кежигүннери К. М. Боголюбов, Б. П. Бугаев, Г. М. Корниенко, Н. Е. Кручина, В. Ф. Мальцев, О. Б. Рахманин, М. С. Смиртюков, албан-ныы өске-даа кижилери аэродромга делегацияны үдээн.

ПУР-нуң ССРЭ-де элчини С. Кочолек үдеп турганнарның аразынга турган.

* * *

Совет делегация ол-ла хүн Варшавага чеде бергеи. ССРЭ-ниң болгаш ПУР-нуң күрүне туктарын аэропортка көдүргеи. ПКАП ТК-ның Бирги секретары, ПУР-нуң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы В. Ярузельский, Күрүне Чөвүлелиниң Даргазы Г. Яблоньский, ПКАП ТК-ның Политбюро кежигүннери болгаш кежигүннериңе кандидаттар, ПКАП ТК-ның секретарылары, ПУР-нуң өскедаа партия болгаш күрүне ажылдакчылары, а ол ышкаш ПУР-да ССРЭ-ниң элчини А. Н. Аксенов делегацияны уткуп алганнар.

Эштер М. С. Горбачев биле В. Ярузельский хүндүлүг таңшылдың чыскаалының мурнуубиле эрткеннер. Совет Эвилелиниң болгаш Польша Улус Республиканың Күрүне гимнерин күүсеткен.

(СЭТА).

Константин Устинович Черненконуң тураскаалын мөңгежидер дугайында

СЭКП Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалы

Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнеиниң делегейиниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкининиң шылгарангай ажылдакчызы Константин Устинович Черненконуң ачы-хавыязын өөренип көргеш база ооң тураскаалын мөңгежидер сорулга-биле СЭКП Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаадыры болза:

1. Красноярск крайда Шарыпово хоорайны Черненко хоорай кылдыр; Молдав ССР-де Шолданеш районну Черненко район кылдыр эде адаар.

2. К. У. Черненконуң адын Красноярскиниң тараа ажаар комбайннар бүдүрер бүдүрүлге каттыжыышкынынга; Прибор тудуушкун, автоматчыдылга дериг-хереклелдер болгаш эргелеп башкарылга системаларының министерствозунун Кишинёвта «Волна» бүдүрүлге каттыжыышкынынга; Казах ССР-ниң Талды-Курган облазында совхозтарның бирээзинге; Пенза хоорайда Пионерлер ордузунга; Москва, Красноярск болгаш Кишинёв хоорайларда чаа туттунун турар микрорайоннарның кудумчуларының бирээзинге; Чөөн талакы Кызыл туктуг кызыгаар округунда ооң албан эрттирип турганы «Хоргос» кызыгаар заставазынга; далайның пассажир судноузунга тыпсыр.

3. Красноярскиниң күрүне университединиң, Кишинёвтун күрүнеиниң педагогика институдунун, Пензаның политехниктиг институдунун студентилериңе К. У. Черненко аттыг тос стипендияны тургузар.

4. «Хоргос» кызыгаар заставазының бажыңынга болгаш Москва хоорайда Большая Бронная кудумчузунда К. У. Черненконуң чүрттап турганы № 19 бажыңга мемориалдыг самбыраларны тургузар.

5. Кызыл Шөлде Кремль ханазының чанында К. У. Черненконуң хөөрүнге бюст тургузар.

СЭКП ТӨП КОМИТЕДИ
ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУ
ССРЭ-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИ

БЕСЕДА БОЛГАН

РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чалааныы өзүгаар Совет Эвилелинге келгеи Хоккайдо (Япония) префектуразының губернатору Т. Иокомитини СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы В. И. Воротников апрель 25-те хүлээп алган.

СЭКП ТК-ның апрель Пленумунун шиитпирлерин, совет ниитилелдің социал-экономиктиг болгаш культура хөгжүлдезиниң айтырыгларын беседаның үезинде аалчыга-таныштырган. Ийи чүрттарның аразында харылзааларны көргеи болгаш деп эргеге база хайымзынга ажыктыг болурунга үндезилээш, ук харылзааларны хөгжүдериңе ийи талаларның сонуургалды, илергейлеттинген. Ооң-биле холбаштыр Совет Ыраккы Чөөн чүктүң болгаш Хоккайдо ертулуктүң хоорайларының аразында чаңчыл болган чаагай кожа-хелбээ харылзааларның ужур-дузазын демдеглээн. Совет тайбың сөөлгү инициативаларже аалчының кичээнгейин угландырган, ядролуг дайынның кыжаныышкынынга удур демиселге тайбыңга ынак бүгү күштерни каттыштырарының чугулазы онзалап демдеглеттинген.

(СЭТА).

ТӨРЭЭН ЧУРТТУҢ ЧААГАЙ ЧОРУУНГА

Республикага коммунистиг субботниктің түннелдери

В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бөөр 115 чылына турасскаткан коммунистиг субботниктин республика штабы бүгү-чоннун күш-ажыл байырлалынга Тываның ажылчы чоннарының киришкен түннелдерин үндүрген.

Ленинчи коммунистиг субботникке ниитизи-биле 149.237 кижи киришкеи, ол дээрге эрткен чылдаазындан хөй болган. Боттарының ажылдаар черлериңе 45.721 кижи ажылдаа эрттирген, оларның иштиңден 3510 кижи камнап алдынган чиг эт, одаар үүл болгаш кыыар-чаар материалдар-биле ажылдаан. Олар 254.500 рубльдин бараанныг продукциязын бүдүрген. Субботникке ажылдап алдынган 199.117 рубльдя беш чылдың фондузунга киирген. Кызылдың, Барыын-Хемчик, Таңды, Улуг-Хем, Чөөн-Хемчик, Бии-Хем, Каа-Хем районнарның ажылчыннары болгаш албан-хаакчылары эң улуг салыышкынын киргеннер.

Үлетпүр бүдүрүлгелериниң коллективтери субботникке күжениишкиниг ажылдаан. Оларның 12.767 ажылчыннары субботник хүнүнде ажылдаан. Олар он бирги беш чылдың фондузунга 39937 рубльдин ажыл төлевирин киргеннер. «Тыва даг-дүгү», «Тыва кобальт», «Тудуг кезектери» комбинаттарының, Тываның электри четкилериниң, Кызылдын эт комбинадының, «Каа-Хем» хөмүр-даш разрезиниң, хлебпродуктуларның сайгарылга базазының, дааранылга фабриказының, Улуг-Хемнин болгаш Ырбаннын ыяш үлетпүр ажылагыйларының, Туравның ыяш пунктузунун болгаш өске-даа черлериң коллективтери шалыпчы ажылдаан.

Апрель 20-де, ленинчи коммунистиг субботник хүнүнде, 1300 тонна хөмүр-дашты тыскан, дааранылга үлетпүрүнүн 8.260 рубль өртектиг продукциязын, 6000 рубльдин мебель аймаан, 7400 рубльдин культура-амыдырал бараанларын, 100 тонна далганны, 130 тонна комбикормларны, 3,4 тонна кондитер болгаш 1,5 тонна колбаса кылыгларын, 13,4 тонна эттин болгаш чоннун өскедаа хереглел хөй бараанларын бүдүргеи. Тудуг индустриязының бүдүрүлгелериңе улуг хемчеалдыг продукцияны бүдүргеи. Республиканың чаа тудугларынга 40 мун өзек туйбуну, 223 кубометр чыып эгээр демир-бетон конструкцияларны, 10 тонна чугайны, 471 кубометр дилиг материалдарын, 177 дөрбелчин метр сонга болгаш эжик бөлүктерин, 1280 кубометр ыяшты, ооң иштинде 1183 кубометр тудуг ыяжын чорудуп бергеи.

Республиканың чаа тудугларынга апрель 20-де эң хөй кижи ажылдаан. Ажылдалга киирер тудугларга ажылдың темпизин дүргедедири субботник киржикчилериниң кол сорулгазы болган. Тудуг объектилериңе ниитизи-биле 10.525 кижи ажылдаан. Олар 285.900 рубльдин тудуг-монтаж ажылдарын, азы эрткен чылдың субботник хүнүнде кылдынганындан 30.000 рубльдин ажылдарын хөөнү күүсеткеи. Тудугжулар беш чылдың фондузунга 37.482 рубльдин ажыл төлевирин киргеи. Ылангыя «Тыва автоорук тудуг» эргелелиниң, «Тыва көдээ тудуг», «Тыва тудуг», «Тыва септелге-тудуг» трестериниң, «Тыва совхоз тудуг» каттыжыышкынының тудуг салбырларының коллективтери улуг хемчеалдыг ажылдарны кылган.

Республиканын транспортчуларының салыышкыны эвээш эвес болган. Субботникке 5.530 чоллачылар, септекчилер, инженер-техниктиг ажылдакчылар болгаш албан-хаакчылар киришкеи. Автомобилистер 29 мүң тонна чүүктерни сөөрткеи, 893 чоллачылар камнап алдынган кыыар-үүл-биле ажылдаан. Автобудурулгелериниң коллективтери беш чылдың фондузунга 18752 рубльдин ажыл төлевирин киргеи. Ылангыя пассажир АТБ-ния, № 1 болгаш № 2 АТБ-лерния, Ак-Довурак АТБ-зиниң, Чадаана АТБ-зиниң ажылчыннарының болгаш албан-хаакчыларының салыышкыны улуг болган.

Часкы үе—көдээ ажыл-ишчилериниң күжениишкиниг ажылының үеи. Апрель 20-де бүгү районларга часкы хову ажылдарын калбарган, тараа культураларының тарылгазынга белеткелди механизаторлар калбарткан. Совхозтарга ниитизи-биле субботникке 38.482 кижи киришкеи. Оларның барык ортаа кезин планныг ажылдарын кылган. Көдээниң ажыл-ишчилери беш чылдың фондузунга 55.299 рубльдин ажыл төлевирин шилчиткеи. Ылангыя Таңды, Улуг-Хем, Кызыл, Каа-Хем болгаш Бии-Хем районнарының ажыл-ишчилери субботникке массалыыбиле киришкеи. Мал кажааларын арыглаар, септээр, ыяш белеткээр талазы-биле улуг хемчеалдыг ажылдарны совхозтарының ажылчыннары күүсеткеи.

Хоорайларның болгаш суурларының хөй мун ажыл-ишчилери, сургуул аныяктар болгаш школачылар чаагайжыдалгага болгаш ногаанчыдылгага киришкеннер. Чүс-чүс тонна демир артынчыларын болгаш дагын ажыглаар өске-даа чиг этти субботник хүнүнде чыып, чудурун чоруткан.

Ленинчи коммунистиг субботник бүгү-ле чер болганга ажылчы чоннарның бедик көдүрүүшкүнүнүн байдалынга болуп эрткен болгаш ол бирги беш чылдың планнарын чеднишкиниг күүседириңге, СЭКП-ниң XXVII съездизин төлептиг уткуурунга массаларның бүгүн шиитпирлиин база катап бадыткап көргүскеи.

ШАЛЫПЧЫ ИЖИВИС-БИЛЕ ХАРЫЫЛААЛ

СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң хуралыкга бистиң республикавыстың экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезин дүргедедир дугайында айтырыгны чугаалажып турганын солуннардан номчаш, өөрүшкүмүү, сеткилим ханганыл ледир сөстер тыпшас чордум. Чурттуң эң аныяк республиказы дээш Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың ада сагыш салыышкынының база бир чырыткыланчак херечизи ол-дур. Совет Эвилелиниң составында каттышка-ладертен чыл чаа ажып чоруур хирезинде акы-дунма найыралдың ачызында экономика, социал болгаш культура хөгжүлдезинге дециээр чүве чок херии базымны кылган бистиң Тывавыстың улам ынай бурунгаар хөгжүлдези дээш ам-даа чаа-чаа хемчегларни ап, ооң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезин шапкынчыдарынга холбашкан доктаалды хүлээп алганы — лениниң национал политиканың тиилелгези-дир. Бо дугайында бистер, ыракты Мөңгүн-Тайгада ССРЭ-ниң 60 чылы аттыг совхозтуң бүгү ажыл-ишчилери чугаалажып, хамаарышкан тус-тус участоктарывыска моон-даа эки ажылдаарын хүлээп турар бис. Ындыг болбас арга чок.

Он бирги беш чылдың эрткен дөрт чылы партияның XXVI съездизиниң болгаш ТК-ның ооң дараазындагы Пленумнарының шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш шудургу күш-ажылдың чылдары болган. Бистиң совхозтуң малчыннары боттарының мурнунда салдынган сорулгаларын чедишкиниг күүселип келген, ооң уламындан ниитиниң малының баш саны чүүн аайы-биле өзүп турар.

Мен болум хуумда совхозумга 1956 чылдан бээр малчыннап келдим. Хамааты кижи ажылынга ак сеткиллиг, харыысалгалыг болур ужурлуг деп, республиканың сураглыг хойжуларының бирээзи чораан ачам Д. М. Биче-оолдуң чагыын ёзугаар ажылдап, чыл санында багай эвес көргүзүтлерни чедип ап келдим. Бо чылын төрүүр чүс баш хойга онаштыр 100 хураганы алдым. Ам кол сорулга — ооң баш саныи менди камгалап алыры. Келир кышка уткуштур белеткелди амдыгаштан чорударымны, 10 тонна сиген белеткээр дээш хүлээлгемни эде көрүп, 15 тонна кылдыр белеткээримни, кыштаамның үүрмек септелгезин болумиуң күжүм-биле, хостуг уеде кылырымны хүлээнип тур мен.

Бистерге сагыш салып, ап турар хемчеглерге харыы кылдыр улам шудургу ажылдап, СЭКП-ниң XXVII съездизи болгаш улуг Тиилелгениң 40 чылын төлептиг уткуурун хүлээримишаан, кожавыста «Мөген-Бүрен» совхозтуң мурнакчы хойжуларының бирээзи Чүглур-оол Тарын-Базырны социалистиг чарышче кыйгырып тур мен.

М. БИЧЕ-ООЛ.
Мөңгүн-Тайга районда ССРЭ-ниң 60 чылы аттыг совхозтуң № 1 бригадазының хойжузу.

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ: СЭКП-ниң XXVII съездизин төлептиг уткуур

АЖЫЛ-ХЕРЕКТЕРИВИСТИ АНАЛИЗТЕВИШААН

Барыын-Хемчик районуң коммунистери болгаш ажылчы чоннары СЭКП-ниң ээлчеглиг XXVII съездизин чыылдырар дугайында СЭКП ТК-ның бо чылдың апрель чээрби үште болган Пленумунуң доктаалын болгаш аная СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары М. С. Горбачевтуң илеткелин ызыг үүлдүтүүнүүшкүн-биле номчуп, танызып, съезд мурнунуң күш-ажылчы эзлчээнче политиктиг болгаш күш-ажылчы бедик хөдүрлүүшкүн-биле кирген. Партияның амыы съездизинге алдаржыткан чарыш бо хүннерде ёзулуг бүтү-ниитинии болуп, күш-ажылчы коллектив бүрүзүнде хайныккан.

Курлавырларны дилеп тывар, күш-ажылды организастаарын улам экижидер, сагылга-чурумну, корум-чурумну быжыглаар талазы-биле хөй таалалыг ажылдың эгелекчилери коммунистер болуп турар. Бо талазы-биле ажылды «Тыва даг-дүгү тудуг» эргелелинин, В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинаттың парткомнары элээн идепкейжиткен.

Чижээ, Ак-Довурак хоорай-да партияның 28 эге организациязында 18 партбөлүкте 560 коммунист бактааган. Оларның сезен хуузу материалдыг чаагай кежикти шуут бүдүрер ажылда хаара туттунган. Эң хөй коммунистерлиг партия организациязы арыглаг фабриказында. Оларны харыысалгалыг участоктарда хуваагаи, партия организациязы коммунистерге, активке даянгаш, коллективтиң күжүн он бирги беш чылдың, ооң доозукчу чылының онаалдаларын күүседиринче мобилизастап турар. Ооң түңнелинде сөөлгү ийи чылда фабрика планнан ажыр 16,4 мың тонна сорттуг даг-дүгүн бүдүрген, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн он хуу өстүргеи. В. М. Чичкевич, Ю. Л. Ганчаев, Д. М. Ондар олар ышкаш коммунистер бөдүүн болгаш бедик сорттуг рудалардан даг-дүгү арыглаар цехтериниң, үүрмектеп сорттаар комплекстиң ажылын экижиде-ринге үлүүн киириштирип, бөтарының хууда үлегерин көргүзүп турар.

Районуң тудуг, транспорт коллективтеринде, совхозтарда коммунистериң бүдүрүлгеге башкарыкчы ролюуң бедээнииң ындыг чижектери хөй. «Хемчик» совхозтуң Ыйгылак, «Шекпээр» совхозтуң Сут-Кажаа сүт-бараан фермаларында, «Барлык» совхозтуң Аксы-Барлык, Бижиктиг-Хая салбырларының хойжу бригадаларында, Кызыл-Мажалыктың № 741 КМК-зында, бот-орулга-чарылдалыг тудуг-септелге участогунда коммунистер күш-ажылга, хөй-ниитиниң ажылынга идепкейлиг. Ол партия организациялары коллективтериниң удуртукчуларының коммунистериниң отчёттарын хуралдарга дыңнап, хүлээп алган шиитпирлер күүселдезин доктаамал контрольга алганы эки түңнеллерин берип турар. Чижээ, Кызыл-Мажалыктың № 741 КМК-зының коллективи (ында партия организациязының секретары А. Бурунчал) бо чылдың эрткен айларында керээлиг ажылдар планын 108,6, бараанныг продукциянын 159,7 хуу, март айының база ажыр күүсеткен.

СЭКП ТК-ның апрель (1985 ч.) Пленумунуң айтыышкыннарынга дүүштүр районуң партия организациялардында, күш-ажылчы коллективтеринде кылдынган чүүл-дерни шүүмчүлекчи ёзу-биле көөр ужурлуг бис. Ылаңгыя коммунистериниң эгелекчи чоруун деткиир, оларның ботидепкейин бедидер талазы-биле организас-массалыг, идей-ки-жизидилгелиг, ажылды чогуур дециелге тургуспаан партия организациялары ам-даа бар. Ооң чижээнге Ак-Довурак хоорайда тудугжуларның, туйлбу заводунуң № 1 КМК-ның партия организацияларын адап болур. Оларның дайынчы арга-шинээзин, коммунистериниң башкарыкчы ролюн бедидер дээш ажылдаары негеттинип турар. Бо коллективтерде бүдүрүлгениң дөн-дески ажылдаары чедип алдынмайн турар, күш-ажылдың сагылга-чурумну ам-даа кошкак. Ажылчыннар ортузунда чылдагаан чок черге ажыл шагы үзер, күш-ажылдың, хөй-ниитиниң сагылга-чурумун хажыдар фактылар четче чайлаттынмаан.

Бүдүрүлгени башкарарынга, камналга айтырыын шиитпирлээринге, кадрларны шилиир, таарыштыр тургузар болгаш кижизидериге районуң чамдык партия организацияларының инициативазы ам-даа чавыс. Чамдык бүдүрүлгелерде, совхозтарда күш-ажылды организастаарының депшилгелиг аргазы—бригада керээзин неперетпээн.

«Бот-орулга-чарылганың принциптери күш-ажылчы эге бөлүк бүрүзүнге, ажылдаар чер бүрүзүнге чедир неперетпеди улуг ужур-дузалыг» деп, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары М. С. Горбачев СЭКП ТК-ның апрель (1985 ч.) Пленумунга илеткелинге чугаалаан. Бо талазы-биле шиитпирлиг хемчеглерни ап, ажылда өске-даа четпестерни чайладып, он бирги беш чылдың, ооң доозукчу чылының планныг оваалдаларының болгаш социалистиг хүдээлгелериниң күүселдезин күш-ажылчы коллектив бүрүзүнге хандырары районуң партия организацияларының чугула сорулгазы болуп турар.

Д. САЯ.
СЭКП Барыын-Хемчик райкомуңуң организастыг кылдизиниң эргелекчизи.

ЧУРУКТА: Таңды районда ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозта Кара-Булуң сүт-бараан фермазының мурнакчы кадарчызы Ооржак Шыырапович **Маадыр-оол** мал ажылын хөгжүдеринге шалыпчы үлүүн киирип турар беш чылдың ажылышчилериниң бирээзи. Ол 1974 чылдан Кара-Булун сүт-бараан фермазынга инектер кадарып кирген.

О. Охемчиктиң фотозу.

Бригада керээзин— ажылдаар чер бүрүзүнге

КҮШТЕРНИ КАДЫП АЛГАШ

«Тыва автоорук» бүдүрүлге эргелелинде амыы уеде 26 керээлиг бригада бар. Орук ажыл-агыйларында тудуг-монтаж ажылдарының ниити хемчээлиндеи 85 хуузу, септелгетудуг ажылдарының ниити хемчээлиндеи 53 хуузу бригада керээзин-биле кылдынын турар.

Бригада керээзин шиңгээдип алыр талазы-биле ажыл бистиң эргелелге 1980 чылда эгеллээн. Баштайгы чылда чедип алдынган түңнелдер бригадалар аайы-биле аңгы-аңгы болган. Бригада керээзинче шилчириниң инженер-экономиктиг белеткели четпес болганы илерээн. Чаа эгелээшкинни дет-кинр, ооң ажыктыг талаларын долузу-биле ажыглаары чугула сорулга болу берген. Ынчангаш «Тыва автооруктун» удуртулгазынга бригада керээзин шиңгээдип алырының айтырыгларын харыылаар ажылчын болукту тургузар, а бригадаларны удуртуун практиктиг дуржулгазы болгаш теоретиктиг билии четчир кижилерге дагзыр деп шиитпир хүлээп алдынган.

1981 чылда план, бүдүрүлге-техниктиг, күш-ажыл болгаш шалың киллистериниң бүдүрүлге-техниктиг комплектация эргелелиниң, бухгалтерииының, төлевилел-смета бюрозунуң болгаш нормативтиг шинчилел станциязының төлээлери кирген 10 кижи составтыг ажылчын болукту тургускан.

«Тыва автооруктун» начальникиниң дужаалын ёзугаар болуктуң удуртуун кол инженер В. Муромцевке болгаш меңээ дааскан. Болуктуң кежигүннери дорт ажыл-хүлээлегезин күүсетпишаан, бодунуң мергежилиниң аайы-биле бригада керээзин шиңгээдип алырына киржип турар. Чижээ-лээрге, бухгалтер херек кырында болган чарыгдалдарны санаар, а бүдүрүлге-техниктиг комплектация эргелелиниң төлээзи объектилерни материалдар-биле четчир хандырарын харыылаар дээш улаштырып чоруй баар.

Бөлүк план ёзугаар ажылдаар. Ам орук-тудуг болгаш орук септелге-тудуг эргелелдери база үчастоктары бригадалар биле администрация аразынга керээ чарарының документациязын белеткээн болгаш ажылчын болүкке дужаан, камгалап алган. Ол камгалалды документацияның шынарын экижидер сорулга-биле чоруун турар бис.

Керээлиг бригадаларны орукчуң инженер-техниктиг ажылдакчылары — мастерлер, прорабтар, участок начальниктери удуртуп турар. Боттарының шалының олар бригаданың ниити акшазынче салыр, а бригада бодунуң бригадир-мастери-биле тудуг-септелге ажылдарының нормативтиг үеин кызыраны, материалдарны чөп ажылган, камныг чарыгдааны, машина, механизмнер ажыглалының планныг чарыгдалдарын эвээжеткени, объектилерни ажыглалга киргени дээш немелде төлевирин үлежир. Немелде төлевириниң хемчээли эвээш эвес болгаш ону хүш-ажылга киржилгениң коэффициентизин барымдаалап төлээр. Бригадир-мастер бодунуң үлүүн база коэффициент ёзугаар алыр.

Бистиң керээлиг бригадаларывыс ам үш чыл дургузунда күш-ажылга киржилгенин коэффициентизиң ажыглап турар. Бо үе иштинде олардан чаңгыс-даа хомудал кирбээн, а моон мурнунда маргылдаалыг байдалдар эңмежок турганын билир бис. Коэффициент улуг кижизидикчи салдарлыг бооп турары оон-на алдын-дир.

Бригадирге негелде улгаткан. Ол нормалаашкын, дериг-херексел, материалдар, механизмнер-биле хандырылга, экономика, сан-хөө болгаш планнаашкын, кылыр ажыларының төлевилелин ажылдап кылыр талазы-биле четчир билиглиг болгаш байлак практиктиг дуржулгалыг, кижилер-биле ажылдап шыдаар болур үжүрлүг. Бистиң бригадирлериви-стиң аразында дээди эртемниг кижилер хөй. Инженер С. Шалайко көвүрүг туйар эргелелде эптеп, чыыр демир-бетон бүдүрүп турар бригаданы, инженер В. Алтухов № 2 орук-тудуг эргелелинде орук тудугжуларының бригадазын, инженер А. Ильченко чурттаалга бажыңнары тудуп турар бригаданы удуртуп турар.

Бригада керээзи-биле ажылдың ажыктыы билдингир апарган. Ону «Тыва автоорук» бүдүрүлге эргелелинин эрткен чылда ажылынын түңнелдери долузу-биле бадыткаан. Орукчуларның ажылы сезонныг болгаш, быжыг сагылга-чурумнуг, доктаамал кежигүннерлиг коллективтери тургузары амыр эвес, чылдың-на чаа улус чыып, бригадалар бөлөр турган. Бригада керээзи күш-ажылчы коллективтерни сырый каттыштырган, ам бригадалар таравайн, бүдүн чыл дургузунда ажылдап турар. Орук ажылчыннары бүдүн-чартык, ийи эзлчеглиг ажылче шилчип, ийи болгаш ооп-даа хөй мергежилдерни шиңгээдип ап турары чаңчыл болу берген. Кышкы үеин дараазында чылга белеткел кылырынга ажыглап, орук-тудуг материалдарын ээ ёзу-биле курлавырлап ап турар. Бригада керээзи-биле ажылдың чамдык ажыктыг талалары мындыг-дыр.

Бригада керээзиниң бисте бөгүнгү сайзыралы аразында дугуржулгалыг ажылдап турар керээлиг бригадаларны организастап болурунуң аргазын берген. Ону ийи аңгы схема-биле тургузуп болур: завод — бүдүрүлге-техниктиг комплектация эргелели — транспорт-тудуг болгаш карьер—транспорт—тудуг. Кайы-даа схемаларда автотранспорт барын эскерер бис. «Тыва автотранс» каттыжышкын-биле деминг ажылдаары — биске база ажыктыг. Ооң удуртулгазы база бистиң саналывысты деткип, харыы хемчеглерни ап турар. Март 14-те орук болгаш автотранспорт ажылчынайларының бригадирлериниң каттышкан хуралы болган. Аңаа 1985 чылда орук болгаш автотранспорт ажылчыннарының аразынга тудуш бригада керээзин калбаа-биле шиңгээдирин чугаалажып көрген. Бо чылын аразында керээлиг 8 бригаданы организастаар сорулга салдынган. Амгы уеде «Тыва автооруктун» 7 болгаш «Тыва автотранстың» 7 бригадалары чаңгыс аай деминг ажылдаар дугайында керээни чарган. Ол бригадаларны тодараткан. Чижээлээрге, Турааның орук-септелге-тудуг эргелелинин бригадазы № 3 АТБ-ниң бригадазы-биле, а № 3 орук-тудуг эргелелиниң бригадазы Ак-Довурахтың АТБ-ни-биле керээ чарып кады ажылдаар дээш оон-даа ыңай,

ганы, бүдүрүлге күчүлерин азы орук-тудуг объектилерин айытканы ужуурда азы оон эрте ажыглалче киргени, материалдыг курлавырларны камнап алганы дээш немелде төлевирни ап турар.

Чаа арга-биле ажылдың баштайгы түңнелдери эки. Чолаачылар бригадазы орукчуларга херек элзини, сайны үезинде дүүрүп турар. Л. Апонькиниң бригадазы бирги кварталда тудуг-монтаж ажылдарының планын 110 хуу кылдыр күүсеткен. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң планының күүселдези 111 хуу болган.

«Тыва автоорукта» бригада керээзи-биле байдал мындыг. Ам кол сорулга—бригада керээзи-биле ажылды бүгү талазындан өөренип көрүп турган, улам сайыраңгайжыдары, чаа эгелээшкинни эчизинге чедирери.

Н. КОСТРИВЦЕВА,
«Тыва автооруктун» нормативтиг станциязының начальниги.
ЧУРУКТА: Боомда орук тудуунда.

МЕДЭЭЛЕР

АҢЧЫ МАЛЧЫН

«Мөрен» совхозтуң мурнакчы малчыны О. Намдал угундан аңчы болган кодан чоогунга ижээп турган бөрүлерни узуткап каан. Эрткен чылдан бээр ол он чеди араатанны чок кылган. Ниитиниң малын камгалаар херекке ол ынчаар үлүүн киирип турар. Үр чылдарда мал ажылынга кызымак ажылдап келген малчын чонунга хүндүткелдиг. Ол — «Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны» деп хүндүлүг аттыг эдилекчизи.

А. ТАВА.
Эрзин район.

А Н Ы Я К САКМАНЧЫЛАР

Өвүр районуң «Торгалыг» совхозунуң сакманчыларының аразында чаршыка 180 хураганы өстүрүп доруктурган Роза Балдан тиилекчи болган. Бо чылдың кыштаглаашкынынга сакманчылар Оксана Ховалыг, Лидия Дөрбет-оол болгаш өске-даа комсомолчулар идепкейлиг киришкеннер. Мал ажылынга комсомолчу путёвка-биле ажылдап келген өске-даа аныяктар эки көргүзүүлерлиг болганнар.

Н. АНТУФЬЕВА.

КАМНАЛГАЛЫГ

Улуг-Хем районуң «Улуг-Хая» совхозунуң дыка хөй малчыннары одаар чүүл кылдыр көрженин ажыглап турардар. Машина четпес кадыр-берт черлерде турарларың одаар чүүлү база ол. А. Т. Хуурактың бригадазы эрткен чылын ийи ай иштинде көржен ажыглаанындан эвээш эвес камналганы чедип алган. Көрженнин белеткелин экижидер болза, чүгле ийи ай иштинде безин 48 тонна хөмүр-дашты камнап ап болур дээрзин совхозтуң специалистери санап тодараткан. Малчыннарың бо эгелээшкинин өөренип көөру артык эвес.

Н. АНТУФЬЕВА.

ЧОРУУ ЧОГУЗУН

Кызыл районуң ыяш ажылгыйының чолаачызы Н. Г. Гурков ыраккы Куңгуртуг суурже берге орук-биле машина-трактору чедирип эккелген. Кадыр-берт оруктап чоруурунга бедик мергежил негеттинер. Техникаызынга камныг, ажыл-ижинге кызымак чолаачыга «чоруунар чогузун» деп, суурнуң чону чугаалап турар.

К. ЕНДАН.
Куңгуртуг суур.

АЖЫКТЫГ БОЛГАН

Идеология активиниң семинары СЭКП райкомунуң библиотеказынга чоокта чаа болуп эрткен. Район масштабтыг, бо семинарга агитаторлар, пропагандистер, политинформаторлар, лекторлар киришкен.

Семинарга республиканың «Билиг» ниитилелиниң лектору, төөгү эртемниериниң кандидаты, Красноярскиниң политехниктиг институдунуң Кызылда филиалының төөгү башкызы Иргит Үнгулчекович Самбуу «Тыва археологтуг эртем төөгүүнүң дугайында» диафильмнерни көргүзүп турган, тайылбырлыг лекцияны болгаш «Совет-америк харылзаалар» деп, ДОСААФ обкомунуң инструктору Сайын-оол Чоодуевич Юшаа «Улуг Тиилелгениң 40 чылы»—деп лекцияны номчаан.

СЭКП райкомунуң секретары К. О. Хелин-оол түңнелсе: алгаш, часкы кампания үеинин сорулгаларының дугайында чугаалаан.

Семинар дыңнакчыларга ажыктыг болган.

М. ТИРЧИН.
Тес-Хем район.

Тиилелгениң 40 чылынга уткуштур

ТУЛАНЫҢ ӨЛҮМ ЧОК ЧОРУУ

Дөртен бир чылда Туланың мурнуу талазынга камгалалдың мурнуку шугуму турган, Орта турган хоорайның камгалакчылары гитлержи шериглериниң баштайгы согуушкуннарынга таварышкан.

Москвадан ийи чүс километр ыракта турар бо хоорайның камгалакчыларының маадырлыг чоруу чоннуң сагыш-сеткилинде артып калган.

Ок-чевсек бүдүрер болгаш патрон заводтарын эжелеп алыр сорулга-биле, Туланы хенертен алырын фашист командылал чери планнап турган. Ынчалза-даа 50-ги армияның кезектери, тула ажылчын аңгы ол планны үскен.

Василий Гаврилович Жаворонковтун баштааны партия обкомунуң шиитпири-биле Туланың бүгү чурттакчыларын оңгарлар казарынче мөөңнээн турган. Дөртен беш хонук камгалалды эрткеш, Тула тиилеп үнген.

Хоорай камгалалынга эрес-дидим чоруун көргүскени дээш, Москва чоогунга немец-фашистиг эжелекчилерни чылча шаварынга үлүүн киргени дээш Тулага маадыр-хоорай деп хүндүлүг атты тавыскан.

Дайын төнгенден бээр дөртен чыл эрткен. Тула чайртының, сайзыраан. Мында чугула эртем-шинчилел ажылдарын чорудуп, чаа машиналарны, дериг-херекселдерни, приборларны бүдүрүп турар. Туланың ажылышчилери хоорайын бедик бүдүрүкчүлүг, үлегерлиг культуралыг болдурар дээш туржуп турарлар.

ЧУРУКТА: Туланың телефон аппараттары бүдүрер «Октава» заводунга «Коммунистиг күш-ажылдың бүдүрүлгези» деп атты тывыскан. Галина Александровна Лесованың (ортузунда) удуртканы комсомолчуаныяктарның чыыкчылар коллективи эки бригадаларга санадып турар. Олар беш чыл планын май 9-та доозарын хүлээнгеи.

Ю. НАБАТОВТУН фотозу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

Шынар—ажылдың көрүнчүү

АК ЧЕМ БҮДҮРҮКЧҮЛЕРИНДЕ

Чадааанаың саржаг заводу — даштындан көөрге ындыгла улуг эвес көстүр бүдүрүлге. Даштыкы болгаш иштики девискээри арыг-силиг. Ак халаттар кеткен херээжен ажылчыннар заводтуң кол бүдүрүлге цегинде бодунуң хеерээн далаш чок-даа бол, бүүрелдиг, чанчыккан шимчээшкиннер-биле кылып турарын көрүп турарга, кижинин кичээнгейин хаара туда бээр.

Ак чем бүдүрүкчүлериниң ажылы-биле танышкаш, баштай эскергеним дег белеп эвес, хөй күштү, мергежилди негээр ажыл деп билдим. Моон үнген сүт, ак саржаг, творог болгаш сметана хоорайның ясли-садтарынче, эмнелгеже, ниитиниң чемненлге черинче бир дугаарында баар болгаш ажыл харыысалгалыг, кол негелде — продукцияның шынарын экижидери. Шынар чок продукция моон үмес ужурлуг.

Цехтин ажылы-биле меня улуг мастер Клара Кежик-ооловна Ооржак таныштырды. Бо аныяк кыс ам тос чыл иштинде мында ажылдап турар. Баштай аная ажылчын бооп эгелээн, оон сонуургалы күштүг болуп, сүт шынары хынаар лаборантының мергежилин шиңгээдип алган. Мастерлээндеи бээр бир чыл безин четпээн, ынчалза-даа хулеглезин эки күүседип турар.

Цехтин шимээнинг деп чүвези аттыг, өл-шыгы база өске бүдүрүлгелерге дециээрге элээн бедик. Заводтуң удуртулгазы электри хөделдирикчилериниң шимээн-даажын эвээжедир талазы-биле болдуңар хемчеглерни алыр болза чеде артык эвес.

Цехти эргий кезип чор бис. Саржаг белеткээр херекселде ийи кижи ажылдап тур. Белен апарган продукцияны харжактарже савалап турда чеде берген болдум. Бо ажылчыннарың аттары Александра Болат-оол биле Норжуңмаа Монгуш болду. Оларның сөөлгү уеде бүдүрген ак саржаанын шынары багай эвес болуп, курсадыг инспекциязының хыналдаларының түңнели-биле колдуунда бедик сорттуг деп үнелеп турар.

Сүттүн шынарын совхозтарның сүт-бараан фермаларындан хүлээп ап тура, хынап эгелээр. Заводтуң лабораториязының ээзи Зоя Узденовна ажылы харыысалгалыг деп чүве билдингир. Ол совхозтардан кээп турар болгаш маная бүдүрген сүттүн үскүүн, кислоталыын, канчаар хайындырганын (пастеризациязын), хивленгенин хынап, сорттаар. Эң хөй хемчээлдиг болгаш бирги сорттун сүүн СЭКП-ниң XXII съездизи атты. «Искра», «Сүт-Хөл» совхозтар дужаап турар. Дужаап турар сүттүң шынарындан өртээ дорт хамааржыр, сорту куду, хирлиг, үскүү эвээш сүттүң өртээ куду болуп, совхозтарның орулгазы эвээжээр.

Ынчаар хүлээп алдынган сүт хоолайлар дамчып, улуг доскаарларга кээр. Сүт тырттар улуг машинаны тавараан сөөлүнде, сүт хоюу болгаш чалан сүт кылдыр ийи аңгы орук-биле чоруй баар. Сүт хоюундан ак саржаг кылыр, а чалан сүттү савалаар болгаш творог кылырынга ажыглаар.

Сүт тырттар машинада аппаратчик Урана Салчак бо ажылынга чаа-ла бир чыл болгандаа болза, мергежий берген эш-оорунуң макталынга ёзулуг-ла төлептиг кыс. Цехтин девискээрин, сава-санганы чуун, арыг-силигге тудуп турар кижилер — 20 ажыг чыл ажылдаан Бичии-Уруг Куулар биле Кертпиле Ооржак оларның төлептиг ижин база демдеглевес аргажок.

Заводтуң коллективи 25 кижи составтыг. Мында 4 аңгы нациянын төлээлекчилери ажылдап турарын дыңнаваш, бистиң улуг Төрээн чуртувустун акы-дуңма чоннарының найыралының, бүдүрүкчүлүг ажыл-ижинин чижээн моон база көрүп болур-дур деп бодал башка кирер чорду.

Директор Муслим Хамитович Хапаев ажылдың түңнелдерин чугаалап тура, онза кичээнгейни продукцияның шынарын экижидеринче углап, эрткен чылга дециээрге, бо талазы-биле көргүзүүлер эки болуп турарын демдегледи.

Шынарны канчар экижиткенил? Ону директор мынчаар тайылбырлады.

— Технологияны экижидери-биле чаа котёлду, сүт хоюу хайындырар (пастеризастаар) херекселди тургускан. Коллективке кижизидилге ажылын чорудуп, үрелген продукцияны буруулуг кижилерге төледип турар апарганы база шынар экижидеринге дөгүмчелиг болган.

Ам заводтуң лабораториязының болгаш санэпидстанциязының хыналдаларының түңнели-биле продукцияның шынары ниитизи-биле экижээн болуп турар. Ынчалза-даа ак чем бүдүрүкчүлери аная доктаавайн, ону улам экижидер кенгенинден — коданнарда мал чеми четчир, кажаалар чылыг, ынчангаш кышты хүр ажарынга ол бүгү дузалаан.

«Сайыр» бригадазы депшилгелиг арга — бригаданың керээлиг ажылдаар аргазын шиңгээдип ап эгелээн.

О. БИЧИНМАА.

«Сүт-Хөл» совхозтуң Ишкин салбырында «Сайыр» хойжу бригадазының малчыннары кыштаглаашкынны эки эрттирер дээш күүсениишкиниг ажылдап турар. Алдыы. Ишкиниң кадыр-берт дагларында 4 аңгы коданда шээр мал онча-менди кыштап турар.

«САЙЫР» БРИГАДАЗЫНДА

Төрүүр 1145 баш хойдан апрель эгезинге чедир 916 хураганы алган.

100 башка онаштыр хойжулар Байыр-оол Сат, Кызылдыр Ондар, Дадар-оол Түлуш хөй хураганы камгалап алганнар. Бригаданың чамдык малчыннарында, чижээ, Чамбал-оол Монгуштуң коданында малдың өлүп хораары, чидери шуут болбайн, менди кыштаглап турар, эрткен чылын малчыннар кыштаглаашкынга эки белет-

СЭКП-НИҢ XXVII СЪЕЗДИЗИНГЕ УТКУШТУР

(Төнчүү. Эгези 1-ги арында).

болгаш ажыл-херектің чаңгыс аайы, инициатива болгаш харысалга, болунга болгаш эштеринге негелдериг болуру болур.

Партия эки белеткеттингеи бышкан кадрларлыг. Отчёттар болгаш соңгулдалар үезинде партияның удуртур органнарын тургузар, өйү келген кадр айтырыгларын шинтпирлээр. Партия моон соңгаар-даа кадр политиказынга ленинчи принциптерни эдерер, партийжи удуртукчуларның доктаамал болурун хандырарынче, дуржулгалыг болгаш аныяк ажылдакчыларны шын дүүштүрериче, партия органнарын чаа күштер-биле чепсеглээринче угланыышкынны уламчылаар. Оон-биле кады партия кадрлар шимчээшкининге кандыг-ла-бир өскерлиишкин чок болу бээринте удур туржуп турар, ол чаңгыс-даа партия организациязы, чаңгыс-даа ажылдакчы контрольдан дашкаар артып калбас ужурлуг деп санап турар. Ол партияның кудуку организацияларынга хүн бүрүнүң тодаргай дузазын чедиреринче, ажылышчы болгаш шалыпчы чорукту бедиреринче, язы-бүрү саазын агыышкының кызырарынче, ажылдың кабинетчи стилин, хөй санныг хурал-суглаа эрттирер чорукту ажыл эртериче угланыышкынны чүткүлдүг уламчылаар.

Отчёттарның болгаш соңгулдаларның бир чугула сорулгазы болза Советтерге, профэвилелдерге, комсомолга, политиктиг системаның өскедаа звеноларынга, совет демократияны хөгжүдер талазы-биле бүгү ажылга партийжи удуртулганы улам ыңай күштелдирери болур. Съездиг белеткел, бон документилерниң төлевилелдерин чугаалажып көөрү совет кижилерниң идепкейин улам көдүрери чугаажок. Бүгүдеге чедингир, билдингир болурун, хөй-нинтиниң санал-онаалын, ажылчы чонун шүүмүүлелдиг саналларын, билдириишкиннерин болгаш чагааларын барымдаалаарын хандырар дээш сагыш салыры чугула.

Бистің хүннерниң чугула сорулгазы-биле — чурттуң социал-экономиктиг хөгжүлдезин дүргедедири-биле партияның политика-кижизидилгелиг, идеологтуг ажылы холбаалыг болган турар ужурлуг. Бо участокта бурунгаарлаашкын бар, ынчалза-даа ол ажыл амыдырал-биле эң-не сырый кылдыр холбашкан турары ам-даа чедип алдынмаан. Бо ажылга ужур эдертир болгаш хөлүн эрттир сургаалда кылыр чорук шаптыктап турар. Идеология ажылынга-даа сөстер эвээш, ажыл-херек хөй болган турар ужурлуг.

Сөөлгү үеде массалыг информацияның чепсектериниң — парлалганың, телевидениениң, радионун ажылында эки талдыг өскерилгелер болуп турар. Ынчалзажок, амыдырал олардан оон хөйну негеп турар: утка-шынарын ханыладыры, шалыпкын чорукту болгаш медээлер-биле байлак болурун база кол-ла чүве — дээштиг чорукту бедиперин чедип алыр херек. Массалыг информацияның чепсектериниң дээштин «партия комитеттери оларга идепкейлиг дузаны чедирип база деткип турда дыка беднир. Чугле ол дуза болгаш деткимче кезээде чогуур өйүнде болгаш улуг болган турары чугула. А үндезилелдиг шүүмүүлелди кызып-кыырының азы тооразының кандыг-даа оралдажыышкынары принципиалдыг партийжи үнелди алган турары чугула болуру чугаажок» деп Пленумга демдеглээн.

Бистің чуртуаустун амгы үеде шинтпирлеп турар айтыыглары литературага болгаш уран чүүлге төлептиг көргүстүүр апаар, интеллелдиг угаан-бодал амыдыралын чаа үнелиг чүүлдер-биле байлакшыдарынга, совет кижини идея болгаш мөзү-шынар талазы-биле көдүреринге оларның ролю кончуг улуг.

Пленумга даштыкы политиканың айтыгларынче улуг кичээнгейин угландырган. СЭКП болгаш Совет күрүне бодунуң даштыкы политиктиг ажыл-чорудулгазының кол утказы герман фашизм-биле дайын ышкаш ындыг дайынны катаптаваазы болур деп көрүп турар, а ол дайынга Тиилелгениң 40 чылын совет улус удавас демдеглээр болгай. Ядролуг халапты болдурбас херек.

Бистің ниитилел тургузуувуска, моралыыска болгаш мировоззрениеиске үндезиленген. тайбының болгаш тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынның ленинчи угланыышкының Совет Эвилели эдерип келген болгаш моон соңгаар-даа ол угланыышкын-биле чайгылыш чок чоруур.

Амгы үеде социалистиг дем каттыжылгазының болгаш агрессчи НАТО бөлүглеииишкининиң аразында шериг-стратегтиг ден чорук чедип алдынган, ол дээрге ук каттыжылганың тергини чугула төөгүлүг чаалап алышкыны болур. Шериг-стратегтиг ден чорук империализмниң агрессчи чилбилеиишкинин идеелдиг шеглеп турар. Ол ден чорукту тайбының эргежы дээш камгалаар херек.

Империализмниң бир-ле дуғаарында АКШ-тың империлиэмниң агрессчи күштериниң буруузу-биле делегей байдалы дүвүрээзиниг болгаш айыылдыг болуп артпышаан. АКШ чепсекти эңдере бүдуреринің өскүдукчулери болуп арткан болгаш чепсеглениишкинни дүжүреринге удурланып турар хевээр. Ол үскүлежиишкиннериң болгаш дайын ыжаныының одаглары үргүлүү кыпсып, делегейниң ол-бо девискээрлеринге байдалды чидиглендирип турар. Женевага чугаалажыышкыннарга ол Совет Эвилели биле Американың Каттышкан Штаттарының аразында дугуржуушкуну үревишаан. Черге ядролуг чепсекти кызыгаарлаарының база кызырарының талазы-биле айтырыгны чугаалажып көөрү-биле чевгелештир чепсекти эңдере бүдуреринде космосче нептеретпезиниң дугайында айтырыгны чугаалажып көөрүнден ойталап турар. АКШ делегейге тергиндекчи байдалды, бир-ле дугаарында шериг талазы-биле тергиндекчи чорукту чедип алырын күзевишаан. АКШ-тың ындыг турамзык планнары перспектива чок. Совет Эвилели, оон өнүктери болгаш эвилелчилери, тайбың дээш туржуп турар бүгү улустар оларның боттанырын болдурбас-даа.

Делегей дайының болдурбайн барып болур. Тайбының камгалалында Совет Эвилели, социалистиг дем каттыжылгазының өске-даа чурттары туруп турар, Совет Эвилели бодунуң Чепсектиг Күштерин улам ыңай быжыглаар дээш күжениишкиннерин моон соңгаар-даа харэмнанмас. Тайбынга ынак күштер тайбың дээш демиселге улам-сырый каттыжып турар, дайынга удур, ядролуг чепсекке удур шимчээшкиннер идепкейжип турар. Дайын кыжаныының ленинчи угланыышкынын Совет Эвилели эдерип келген болгаш моон соңгаар-даа ол угланыышкын-биле чайгылыш чок чоруур.

СЭКП ТК-ның Пленуму иштики болгаш даштыкы политиканың улуг болгаш нарын айтыгларын чугаалажып көрген. Совет улус ол политиканы чаңгыс эп-сеткил-биле чүүлдүгүүнүп база деткип турар. Пленумнуң ажылы делегейге канчаар-даа ажок соңуургалды болдурган.

СЭКП-ниң XXVII съездизинге белеткел организастыг болгаш идей-политиктиг бедик деңнелге, партийжи хүрээленниң сырый каттыжыышкынының, партияның болгаш улустың бузулбас эвиниң демдээ-биле эртер дээрзинге быжыг бүзүрелин СЭКП-ниң Төп Комитеди илергейлеп турар.

(«ПРАВДА» солундан).

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

ГДР, Ада-чурттуң Улуг дайынынга ССРЭ-ниң Тиилелгезиниң болгаш фашизмден немец улусту хостаанының 40 чыл оюн байырлаарынга белеткел амгы үеде республиканың амыдыралының тудуш кезээ болу берген. Заводтарның болгаш кооперативтерниң коллективтери бедиткен социалистиг хүлээдгелерин күүседир дээш шалыпчы ёзу-биле ажылдап турар. Баштайгы немец социалистиг күрүненің хоорайларында хөй санныг митингилер болгаш хураалдар эртип турар.

ЧУРУКТА: Карл-Маркс-Штадтың чурттакчылары 120 муң кижи киришкен митингиге тайбыңны камгалаары дээш, социалистиг төрээн чурттуң чаагай чоруу дээш кызымакай ажылдаарынга беленииниң дугайын медеглээн.

АДН—СЭТА-ның фотозу.

ЛЕНИНЧИ ОРУК-БИЛЕ

Делегейниң массалыг информация органнары СЭКП ТК-ның Москвага болган Пленумун канчаар-даа аажок улуг политиктиг болуушкун кылдыр санап турар. Пленумнуң материалдарын, СЭКП ТК-ның Чиргине секретары М. С. Горбачевтун Пленумга кылган илеткелин калбаа-биле чырытпышаан, даштыкы солуннар, Совет Эвилели СЭКП-ниң XXVII съездизинге белеткенмишаан, чуртту моон соңгаар-даа бүгү талалыг хөгжүдериниң, оон социал-экономиктиг буруңгаарлаашкының дүргедедириниң, совет кижилериниң чаагай амыдырал деңнелин бедиериниң улуг программазын тургускан деп онзалап айтып турар.

●

Партияның XXVI съездизиниң болгаш оон соонда болгулаан ТК-ның Пленумнарының ажылдап кылганы стратегтиг угланыышкының уламчылаашкының Москвага база катап бадыткаан деп, болгар «Работническо дело» солун бижээн. Ам болур XXVII съезд ССРЭ-ниң хөгжүлдезинге онза чугула үе-чада болурунга чигзиниг турбас деп, «Непсабадшаг» солун демдеглээн. Съездиниң улуг ужур-дузалыг болуру аңаа чугаалажып көөрү-биле тургускан айтырыгларының чугулазындан, совет ниитилелдің муриунда тургустунган сорулгаларының чаа болгаш калбаа-биле онзаланып турындан көстүр.

Чаа тургузугнуң артык күштүүнге даянгаш, чурттуң төөгү талазы-биле эң кыска үениң дургузунда улуг чедиишкиннерни чедип алганын чехословак «Руде право» солун айыткан. Бүдүрүлгени, эртем-техниканы хөгжүдериниң хөй-хөй угланыышкыннарының талазы-биле ССРЭ делегейле бирги черни эзлеп турар. Ынчалза-даа амыдырал, оон чаа негелделери ниитилелдің шынар талазы-биле чаа болур байдалын чедип алырын негеп келген. Совет Эвилели моон-даа соңгаар акы-дуңма социалистиг чурттар-биле харылзаалары быжыглап, кады ажылдажылгазын калбартыр.

СЭКП, Совет чазак боттарының даштыкы политика талазы-биле ажыл-чорудулгазының кол сорулгазы — ядролуг айыыл-халапты болдурбазы деп көрүп турарын «Нойес дойчланд» (ГДР) солун бижээн. Совет Эвилели, оон эвилелчилери болгаш өнүктери делегей дайының болдурбайн барып болурунга быжыы-биле бүүрелдиг.

СЭКП-ниң удуртукчузу эргелеп башкарылганың хевирлерин болгаш аргаларын сайзырангайжыдарының, артем-техниктиг чедиишкиннерни улус ажыл-агыйынга ажыглаарының чугула ужур-дузазын айыткаш, Совет Эвилелиниң социал-экономиктиг хөгжүлдезиниң стратегтиг келир үезин тодаратқан деп, югослав ТАНЮГ агентилел демдеглээн. СЭКП-ниң XXVI съездизинин болгаш ТК-ның оон соонда болгулаан Пленумнарының ажылдап кылган стратегтиг угланыышкының үргүлчүдээрин М. С. Горбачев бадыткаан.

Кол-кол америк солуннар СЭКП ТК-ның Пленумунуң болганын дыңнатқаш, ол Пленумга вашингтончу администрацияның даштыкы политиктиг угланыышкының шыңгызы-биле буруу шаап, шүүмүүлээн деп демдеглеп турар. Ол дугайын бижээш, «Нью-Йорк таймс» солун тургустун, ган айтырыг талазы-биле дугуржулганы чедип алырынче АКШ-тың чүткүвейн турарын Женевада чугаалажыышкыннарның баштайгы кезээ көргүскенин демдеглээн. Эй-би-си телекомпаниясының дамчыткыны болза: «М. С. Горбачев АКШ болаа өске чурттарның болгаш улустарының эргелерин дорту-биле үреп, дайының кыптыгын үнүп болур аймылын күштелдирип турар» деп бурууладқаш, ону шыңгызы-биле шүүмүүлээн. Чепсегленииш-кинге контрольду тургузар дугуржулганы чедип алырынче АКШ чүткүвейн турар деп Совет Эвилели санап турар. «Космос чепсектерин хорууруну; аргаларын чугаалажып көөрүнден АКШ ойталап турарын ССРЭ-де медеглээн» — деп Эй-би-синиң корреспондентизи дамчыткан.

ГКП-НИҢ ДАРГАЗЫНЫҢ КЫЙГЫРЫЫ

БОННҮ. (СЭТА). «Сылдыстар дайыннарының» рейганчы планнарынга удур, баштайгы согуушкунуң америк ядролуг ракеталарын ГФР-ден үндүрери дээш, совет тайбың саналдарны деткээн демиселди кады чорударынче тайбынга ынак хөй-ниитини, фашизмге удур бүгү барыын-герман демиселчилерни болгаш чурттуң демократтарын Герман коммунистиг партияның Даргазы Герберт Мис кыйгырган.

Партияның хоочуннары — фашизмге удурланыышкын шимчээшкинин демиселчилери-биле ГКП-ниң удуртукчуларының Дюссельдорфка болган ужуражыышкынына чүве чугаалаш, ол, «баштайгы шактың коммунистери» фашизмге удур, «нацист араатанзыг чоруккa» удур эң-не чайгылыш чок болгаш шинтпирлиг демиселчилер турганын демдеглээн.

СУДАННЫҢ ШИНТПИРИ

КАИР. (СЭТА). Судан каяа-даа каттышпазының принциптеринге каттыжар, улустарның бот-башкарыр эргезин деткил, колониализмге удур демисежин турар деп, чурттуң шилчилге шериг төөгүлелиниң даргазы Сивар Ад-Дагаб медеглээн. Күрүненің амгы политиказы өске улустарның иштики хереткеринге холгаарлаваазывга үнделеттингенин Бандунг конференциязының 30 чыл оюн-биле холбаштыр судан удуртукчунуң ында парлаттынган кыйгырымда айтып турар.

КАРАЧИДЕ БАЙДАЛ

ДЕЛИ. (СЭТА). Ында алдынган медээлерни ёзугаар алырга, Пакистанның эн улуг хоорайы — Карачиде дыка дүшкүүрлүг байдал тургустунган. Ында ук чер чурттуглар-биле Афганистанга удур контрреволюстуг дээрбечилерниң аразында хан төгүүшкүнүг сегиржин алышкынар хөй хүн дургузунда соксаваан турар. Оон түнелинде бежен ажыг кижи өлген болгаш чүс-чүс кижи балыглаткан. Алдынган медээлерни ёзугаар алырга, контрреволюстуг идегеттер боо-чепсекти ажыглаан турар.

Амгы ындыг болуушкун автоорукка болган бир таварылгадан эгелээн. Ынчан афган чоллаачының буруузу-биле ийи кижи өлген. Ынчалза-даа ук черниң хайгааракчыларының айтып турары-биле алырга, мелдежиишкиннерниң чылдагааны — Вашингтонуң негелдезин ёзугаар чурттуң девис-кээрги дээрбечилериниң эргезинге берген эрге-чагыргаларының шинтпири боон турар.

Шериг эрге-чагыргазынга удурланыкчыларның хеделиишкиннерин базарынга душманнарның киржилгеи Пакистанда онза килеңнээшкинни болдуруп турар. Неделя санында үнер «Блитц» солунуң дыңнатканы-биле алырга, афган черге бодунуң ханныг үүлгедиишкиннери-биле сурагжаан Гульбуддин Хекматиар дээрзиниң дээрбечилерин оон администратиктиг төөгү Карачи боон турар Синд можуже октаан турган.

ТИИЛЕЛГЕНИҢ 40 ЧЫЛЫНГА УТКУШТУР

⊙ НЬЮ-ЙОРК. Сураглыг хөй-ниити ажылдакчызы, америк «Эмчилер социал харысалга дээш демиселде» деп организацияның хүндүлүг президентизи Хелен Колдикот, фашизмниң араатанзыг күштерин чылча шаварынга Совет Эвилелиниң маадырлыг салыышкынын айыткан. ССРЭ-ниң болгаш оон эвилелчилериниң каттышкан күш-биле тиилелгени чедип алганы, делегейниң ийиги дайынының кол кичээндирии кижи төрелгетенин узуткан каан болур ядролуг дайынының кыжаныышкынын узуткаары-биле каттышкан күжениишкинни үндүреринің чугулазын сагындырып турар деп, ол СЭТА-ның корреспондентизинге чугаалаан.

⊙ БРЮССЕЛЬ. Гитлержи фашизмий ашкан Тиилелгениң 40 чылынга тураскаатқан баймрлыг кежээ Брюссельдің ратушазынга болган. Бельгияның хоорай чагыргазының даргазы Э. Бруон ону ажыткаш, делегейниң ийиги дайынының кичээндирилгерин утпазынче кыйгырган. Гитлержи Германияга удур демиселге Кызыл Армияның киргеи үлүүн бедиибиле үнелээш, ол, фашизмге удур кады демиселге гитлеризмге удур эвилелдиг улустарының таварышканы өлүмчидиминг каража-когараллдарының дугайын кажан-даа утпас херек деп чугаалаан.

⊙ ДАМАСК. Үр болгаш хөй хан төгүүшкүнүг дайынга фашистиг Германияны ажып тиилээш, совет улус канчаардаа аажок улуг маадырлыг чоруун көргүскен деп, Палестинаның Коммунистиг партиязының ТК-зының Политбюро кежигүнү С. Ан-Наджаб СЭТА-ның корреспондентизи-биле беседазынга чугаалаан.

Нацистиг Германияның улуг күштүг аг-шериг совет кижилериниң эрес-маадырлыг чоруунун, оларның эң бедик патриотизминиң болгаш быжыг туруштуунуң ачызында чылча шаптырган.

(СЭТА).

Бүгүн Того Республика Хаараарышпас чорук хүнүн моонбиле 25-ки удаа демдеглеп турар.

ЧУРУКТА: Тогонуң найысылалы Ломениң кудумчуларында.

СЭТА-ның фотохрониказы.

ЭЧИС ТҮҢНЕЛ ДЭЭШ

Улуг-Хем районуң «Торгалыг» совхозунуң сүт-бараан фермазының коллективи доозукчу чылдың бирги кварталында бүдүрүкчүлүг ажылдап, сүт бүдүрер болгаш ону күрүнеге садар планнарын ажыр күүсеткен. Ол үе дургузунда фермада чүс чөрби беш инек ооладаан, бызаалары четче алдынган.

Ферманың саанчыларының хөй кезин— аныяктар. Кижи бүрүзү алган планныг онаалдаларын, социалистиг хүлээлгелерин бүрүн күүседи дээш кызымак ажылдаанының түнелинде үстүнде түнелдер чедип алдынган. Коллективте ажылдың сагылга-чуруму эки-жээн.

Бисте ниитиниң ажылы, коллективтиң ады дээш кызып чоруур кижилер эвээш эвес. Ындыларга бодунга быжыглаан он сес инектен бирги кварталда 8922 кг сүттү саап алган дуржулгалыг саанчы О. Санаажык, 8971 кг сүт саап алган база-ла хоочун саанчы Д. Монгуш болгаш сүт саап алыр планын 137 хуу күүсеткен Ч. Сүрүн оларны хамаарыштырып болур. Аныяк саанчы, көдээ Совет депутады С. Натпит-оол бодунга быжыглаан чөрби инектен сүт саап алырынын планныг онаалдазын 175 хуу күүсеткеш, бирги черже үнген.

Он бирги беш чылдың доозукчу чылында ферманың ажылчын кижи бүрүзү ажылдың эчис түнелин дээш бот-харысалгазын улгаттырган.

А. КЕНДЕН,
фермада үчётчик.

ЭРЕС-ДАА

Өвүрде «Ак-Чыраа» совхозтуң Чалааты хойжу бригадазының аныяк малчыннары К. Кыргыс, И. Дагба, Ч. Тумат болгаш өскелердаа доозукчу чылда малдың чаш төлүн камгалап алыр талазы-биле бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алган. Олар төрүүр чүс хойга онааштыр 90-даан 95 хураганны тус-тузуида камгалап өстүргеннер.

Н. ДАМДЫН.

●

ШЕФ

Сүт-Хөл районуң Алдан-Маадыр ортумак школазының коллективи төрээн совхозунуң сезонныг ажылдарынга дузалажып келген. Ам олар совхозтуң өшкү кыргылдазында киржип турар. Дыштанып хүүле школаның башкылары, ажылчыннары, 9-са» класстың өренникчилери Ак-Хемниң эринде чурттап ооар аныяк малчын Владимир Ондарның бир кодан өшкүзүн кырганнар. Шефчилер ажылын чаңгыс хүн дургузунда доокан.

М. ООРЖАК.

ХЕМЕ, ДОШ: сагыыр чурумнары

Хамааржы турар организациязындан хамаарылга чокка хемечи кижи бүрүзү тускай шынзылгалыг болур ужурлуг. Ону хемелээринин дүрүмнериниң шылгалдазын эрткен соонда, тускай комиссия тыпсыр. Он алды хардан өрү назылыг, эштип билир, кадыының байдалы эки кижилерге чугле шылгалда дужлаган соонда хеме башкарарының шынзылгазын тыпсып болур.

Бичии хемчээлдиг хемелернин эмгелелин чыл санында чорудуп турар болгаш оон техниктиг байдалын хынап турар. Хыналда соонда эжиндирип болурунуң биледин тыпсыр. Билетке хеменин демдээн, хемчээлин, номерин бижиир. Орта шимчедикчилериниң күүзүн, камгаланыр херекселдериниң санын, кайы хире чүк чүдүрерин, каш пасажир олуртурун албан бижиир. Ол документилерни хемечи кижи үргүлүүнүн ап чоруур.

Учётка алдынчаан, чылда эртер техниктиг көрүлдезин эртпээн хемелерни ажыглаары хоруглуг. Оон-биле черге дештир билет күш чок болур.

Ынчалза-даа доштун кылыны хемнер, хөлдерде аңгы-аңгы. Ол агаарның температуразындан, сугнун дустуундан, тереңиннен, оон агымының күжүнден хамааржыр. Турум сугнуунга бодаарга, агым сугнун дөжү быжыг эвес болур. Хар адаанда дош чугалай бээр. Терен черниң дожу кылын апаар, а дустуг сугнун үлүргей болур.

Кыштың эгезинде, төнчүзүнде чадаг улус болгаш машина орчун тускай комиссияның киржилгези-биле тургузар. Бо үеларде мындыг оруктарга калбак ыяш чада, хендир болгаш өске-даа херекселдерни бедиткеп алгаш турганы дээре.

Кайда хемелээриниң болгаш хем кежериниң дүрүмнерин эки сагып, бо ажылче хөй-ниити организациялары сагыш салып болдур, ында озал-ондак болбайн турар. Хемелээриниң, дош кежериниң дүрүмнерин сагыыры дээрге-ле, аргыжылганы экижидер дээш, кижи дээш сагыш салыышкын дээрзин утпаза эки.

Н. ВОРОШИЛОВА,
сугга дүшкеннерни камгалаарының республика ниитилелиниң баштаар черинин даргазының орлакчызы.

ЧАҢГЫС ЧЕР ЧУРТТУГЛАРЫ БҮЗҮРЕЭР

Сүт-Хөл районуң «Октябрь 30 чылы» совхозунуң хоочун тракторизи Бады Шугууевич Ондар часкы, күскү хову ажылдарынга, ниитиниң малының кыштаглаашкынынга чыл бүрүде идепкейлиг киржип келген. Дүвүрен, Сыын-Чүрээ деп черлериниң хойжу кодаларынга болгаш сүт-бараан фермазынга мал чемнерин, одаар үүлүү үзүктел чок сөөртүп чедирген.

Чээрби ажыг чылдарның дургузунда ол кандыг тракторну муниаан дээр: дугуйлуг-даа, ялчирбелиг-даа тракторларны беш салаазы дег билир. Аныяк-даа, хоочун-даа трактористер Бады Ондардан боларга-суме айтырар. Ол кажан-даа чажам дивес дузалаар.

Районуң трактористериниң ортузунга калбарган социалистиг чарышка Б. Ондар идепкейлиг киржип, каш удаа чемпионнан келген. Бады Шугууевич эрткен чылын социалистиг хүдээлгелерни чедиишкиниг күүседип, дугуйлуг тракторлар башкарыкчыларының аразында бирги черни бүзүрелдии-биле алган. Мурнакчы тракторист ам он бирги беш чылдың доозукчу чылында «МТЗ-80» трактору-биле 1100 эталонга черни ажылдап кылып, 800 рубльдің артык кезектерин, 1000 кг кывар-чаар үүлдү төрээн совхозунга камнап бээр сорулганы салган. Бады Шугууевич Ондар сеглээн сөзүнге ээ болур дээрзинге чаңгыс чер чурттуглары бүзүрээр.

А. ОНДАР.

ХЕМ БОЛГАШ ХЕМЕЧИ: айыылдан чайлаар дизе...

Ыкай-бээр баар дээнивисте чер кыры-биле, автооруктар-биле хаптар бис. Орук бүрүзү каалама, ак эвес. Кадыр арттар-даа, терен хемнер-даа таваржыр. Чазаглыг оруктар туттунуп, аргыжылганы экижидер талазы-биле хемчеглер алдынып турар. Оруктар, көвүрүглер тудуу чоруп турар. Ынчалза-даа чамдык черлерже часкы-күскү үеде баары берге дээрзин билир бис. Каа-Хем унунда суурларның чурттакчыларының аргыжылгазын борта чугаалап көрейн. Бо чергелиг бергедээшкиннер өске черлерде база таваржып турар болгай.

Чазын дош баткан соонда паромну салгыжеге чедир, күскү үеде ол ажылдавайн турда, аргыжарының чаңгыс чепсээ хеме апаар. Совет Тыва» совхозтуң чону ол транспорттуң ажыын көрүп турар-даа. Дүрген-не чоруптары-биле чамдык кижилер мурнуй былаажып хемеже чүткүп олуруптар. Чалыы, кырган, варыг-аржык, кандыг чорукчуларны чок дээр. Хеменин алыр хемчээлиндеп ажыр олурупкаш, хемени алыра идепкеш кежиреринн негээр чоруктарга хемежилер үргүлчү таваржыр. Озал-ондак болза кым харылаарыл?

Эрткен чайын Улуг-Хемге озал-ондак болганын солуннардан номчаан бис. Ындыг чорукту катаптаваазы-биле хемелээшкин үезинде ажыл-агыйларның болгаш организацияларның төлээлери дежурныйлаашкынны организастаар болза эки. Малчыннарның школачы ургуларын башкылар, бригадирлер ада-нелериниг хүлээдип берип турарын чедип алыры күзенчиг. Хем кежерде хемеге эштип билир улуг кижилер албан чоруур болза эки. Айыылдыг байдал турып келзе, дузалажыптар кижи херек болгай. Часкы үеде ыяштар дазылы, баткан дош кижиге көүлбес, суг иштиг-биле бадар. Күскү чеп соогаш тудум улам кылынай бээр. Мындыг байдалда хеме кыстырып-даа үреп бээр. Серемчилел, хемелээриниң дүрүмнерин сагыыры борта кончуг чугула.

Чүгле ол үезин бодаар, кандыг айыылга чедирип болурун бодаваас болзувусса, кижилериниг амы-тынын-даа камгалап ап шылавайн баар бис. Ол дугайын ылангыя удуртукчулар чедир билбейн баары хомудаанчыг. Карангыда, хаттыгда, туманныгда хемелевес дээрзин биле тура, чедирер деп каан бижикти чорудупкаш олурар-дыр. Сугдан кижи туттунар эвес, берге байдалда тускайлап каан бригада-даа тургусса кандыг деп?.

Часкы-күскү үелерде чоннуң аргыжылгазынга чугула черни эзлеп турар хеме транспортун моон-даа соңгаар канчаар ажыглаза экил дээрзин черле бодап көрзе эки деп санап турар мен. Улуг катерни ыңай-бээр сөөртүү берге. Чиик хемелер-биле хандырылганы экижидер болза эки. Ону септээрин, артык кезектер-биле хандырарын чедип алыры чугула. Ол ышкаш хемечи кадрларны белеткээрин организастаза кандыгыл? Бо талазы-биле эш-өөрүнүң арга-дуржулгазын солун дамчыштыр билип алыксаш, бо үүлдү бижээним ол. Чер-черде солун арга-дуржулга-даа турар чадавас.

К. ДАМБАА.

Каа-Хем район.

Николай ПШЕНИЧНЫЙ, украин шүлүкчү.

Кавайлар болгаш тураскаалдар деп бөлүктен

АКЫ-ДУҢМА ХӨӨРЛЕР

Даштар ыглап,
Чажын аштаар.
Таныыр аттар
Чаржалажыр.
Дүне-даа бол
Түвек кыйгы
Тураскаалды
Тундур ондаар.
Кижини орта
Тургузупса,
Хилек-човаан
Тудар деп бе?

ТУРАСКААЛ

Белип үнген тураскаалдар
Чечектерни эштип алган.
Беш адыр сылдысчыгаш
Чеҗээштелдир чайынналыр...
Өртемчейде кандыг-даа хат
Өжүр хадыыр төөгү турбас.

Долгорын НЯМАА, моол чогаалчы.

ШАКТАР

Шактар чылар.
Шактар дагжаар.
Түүлдеш кылдыр
Чүрек согар.
Дугуй даажы,
Шактар согуу
Шак-ла ынчаар
Турбайн чурттаар
А. ХОВАЛЫГ очулдурган.

Чалыы чорааш...

Даглар, көк дээр дээвирлиг,
Өвүр черге өскен оол мен.
Тайгазының ширииннден
Өддүг чаъстан чалданмас мен.
Далай дыннааш, дидирексеп,
Талыгарда Камчаткада,
Аңчы далай күштүг чалгыын
Аныяк шаам сактып кээр мен.

Далай, Таңды, агаар дүндүүн
Назынында көрбээн диве:
Чалгын, чалгыт, булут кырын
Чалыы чорааш, [illegible]гүлээн мен.
Кадыр сыннар, калчаа далай,
Кадыг эрниң оруу ол чоор.

М. МАДОН.

Эзлдек, хөглүг, чараш кыстар
Эзиннелдир самнай бээргe,
Орлан оолдуң чүрээ кайын
Оожургал алыр деп аан.

СОНУУРГАКТАРГА

ХҮЛҮМЗҮРҮГНҮ «ЧЫЫП» КААН

Феодосия хоорай чурттуг водолаз В. Шеховцев бо чылдын апрель 1-де Бүгү-делегейниң юмор ассоциациязының кежигүнүнге соңгуткан. Ындыг хүндүлүг атты аная аңгыаңгы чурттарның мастерлериниң бижээни чартык миллион ажыг баштактаныглар болгаш шоодуглар коллекциязы дээш тывыскан.

Ол чээрби чыл иштинде оларны чыып келген. Хүнүнде язы-бүрү журналдардан юморларны кезип ап, оон картотеказын кылып турган. В. Шеховцев чээрби ажыг совет болгаш даштыкы юмор-журналларын база чагыдып ап турар.

— Мээн ачам база афоризмнер, карикатуралар, пародиялар чыып турган. Юморга болгаш сатирага ынакшылды мен оон салган алган мен — деп, ол чугаалап турар. — Мээн мергежилим база бо сонуургаллы сайзырадырыгга идиг болган. Суг адаанга чедip мүн ажыг шакты эрттирген мен. Суг адаанга ажылдап турда, телефон-биле дамчыткан баштак сөс кижини хей-аът кирер боор чүве. Юмор бүрүзү очулгага каттырынчыг, чидиг утказын чидирип болур. А чурукка ону көргүзери белен. Ынчалза-даа чурук бүрүзүн «номчууруунга» база талант херек. Баштакты билип алырда, болу баштак болуру чугула.

Бо бодалды чурттун аңгыаңгы хоорайларынга организастаан В. Шеховцевтин коллекцияларының делгелгези бадыткан турар. Габрово хоорайга делегейниң сатира болгаш юмор бажынына болган делгелге оон сатира чыылдалары бедик үнелели алган.

Л. РЯБЧИКОВ.

Феодосия.
Крым область.

БАЙКАЛДЫҢ БУРУНГУ БАЛЫКЧЫЛАРЫ

Сес муң чыл бурунгаар кижи балыкты сөөк чепсектер-биле тудуп турар шагда, Сибирьнің улуг хөл-далайының эриктериге улус чурттап эгелээн. Байкалдың эриктериндеи бурунгу кижилериниң үш чүс ажыг турлагларын тыпкан Иркутскиниң археологтары ол дугайын тодатканнар.

Сарма хемниң эриндеи тыпкан тывыш дыка солун болган. Сыырткыыштар, гарпуннар тывылган. Ол хевирлиг үүлдерни чурттун өскедаа чөөн районнарындан казып тыпкан.

Бо археология материалы бурунгу кижилериң чурттап турган черлериниң төптерин тодарадырыгга эртемденнерге дузалаан.

— Олар осетр болгаш омуль деп балыктар хөй черлерге доктаап турганнар —деп, төөгү эртемнериниң кандидады В. Свинин тайылбырлап турар. — Бурунгу балыкчылар Байкалга ей-ойлеп көжүп кээп чурттап турганы тодараткан бис. Чүге дизе агаар йдустуң кадыг-дошкун байдалы үргүлүү турарыгга таарымча чок турган.

В. ХОДИЙ.

Иркутск.

УДЕГЕ КЫСТАРНЫҢ МЕДАЛЬДАРЫ

Удегениң фронтучу кыстары милитаристиг Японияны чылча шапкан тиилелгеге боттарының төлептиг үлүүн киирреш, «Японияны чылча шапкан тиилелге дээш» медальдар-биле шаңнатканнар. Дайынчы шаңнаалдарын олар чыл бүрүде Май 9-та болгаш Март 8-те чайыннандыр кадап алыр чаңчылдыглар. Тайга черинин Кызыл-Эл деп суурунуң кыстары 1945 чылдың августа болгаш сентябрьда милитаристиг Японияның квантун армиязына удур тулчуушкуннарга оняа шылгараннар. Оларның иштинде чүс хире удеге кыстар япон самурайларга удур тулчуушкуннарга киришкен.

Екатерина Канчуга болгаш Надежда Кукченко олар тулчуушкуннарга эрес-маадырлыг чоруун эр солдаттардан дулак чокка көргүскеннер. Кызыл-Эл суурунуң кыстары Нина Калуидзиге болгаш Татьяна Мариякка олар эмчи сестралары болуп ажыллап турган, тулчуушкуннарга балыглаткан хөй дайынчыларының амы-тынын камгалааннар.

И. ПАЛАТОВ.
(СЭТА-ның корр.).

Кызыл-Эл суур,
Приморье край.

Улуг Тиилелгениң 40 чылынга

УДУКТУҢ ҮНЕЗИ— АМЫ-ТЫН

«Кызыл спорт дөмей-ле тиилээр!» Ол үгле ынча деп четтиккен бе? Азы фашист чыланнарны каргап, сес немээн бе? Ол эки-ле билдинмес. Үүге дээрге ол коргунчуг оюнну көрүп турган Сырец концлагерьниң хоругдаттырганнарындан арткан кижи эвээш. Киев «Динамозунуң» вратары Николай Трусевич шагда-ла дириг эвес турган, ынчалзажок эсэсчи ол кайгамчык мөге-шыырак, оон көөр хөөнү чок база көргөр кижизиниң чушкуузунче адып-ла, адып-ла турган. Оон соонда команда: «Дириглер, барактарже тараңар!» «Киевке болган футбол оюну — «өлүм матчызы» ынчаар доозулган...

Киевтиң «Локомотивинге» ойнап чораан Владимир Балакин Борисполь чоогунга дайзынга туттурган. Ынчан Киев «Динамозунуң» камгалакчызы Коля Короткихке таваржы берген. Оларны Дарницада лагерьже сүрүп эпларган. Туттурганнар аразында «Динамонуң» вратары Николай Трусевич бар болган.

Дезер деп дугуржуп алганнар, ам бир неделя аъш-чем чок мынчаар турар болза, күш артпайн баар. Олар чер барактың азыынга үнгүр казып алгаш, чаштып чыдыпканнар. Эртеннде туттурганнарны аргаже ажылдаары-биле аппарган. Таңнылдарның аазатпайын ажыглаш, олар сывырындак демирни спортчу ёзу-биле, бот-боттарынга дузалажып тургаш, ажа халчы бергеннер.

Ол футболистер, өске бүгү совет кижилер дег, демисежирин күзеп турганнар. Олар эжелеткен девискээрде. Ол дээш оларның онзагай буруузу чок. Оон-биле кады эки чүве база-ла чок. Ынчалзадаа олар бар-ла аргалар-биле дайылдажырын күзээннер.

Киевчилериниң ынак спортчулары, бүгү Эвилелге чараш, изиг оюну-биле сургажаан команданың кежигүннери биеэгизи чок холгүгүр Киевке ужуражып келгеннер.

Бир-ле катап Трусевич кудумчуга таныжы эрге таваржы берген. Ол ам Киевтиң № 1 хлеб заводунуң директорунуң оралакчызы апаргаи кижи боон-тур. Ол биске чурттап турган немец уктуг кижи болгаш, фашистер аная бүзүрээн. «Мээн заводумга ажылдавас сен бе, вратарь? Командадан чыгза үүл?» деп, ол сааалдаан.

Баар деп шинтпирлеп алганнар. Оналаан, Ваня Кузьменко биле Володя Балакин гаражка слесарьлай берген, өске сези — үүдүргүүлер. Аар шоодайлар көдүрери дыка-ла берге: балыглар, лагерьге аштап турганы халас барбаан. Коля мурнунда кондитер чораан, ынчалза-даа өөрүнден чарылбаан.

Заводтуң чуруму араатанзыг, фашисчи. Базым бүрүзүн таңнылыл, полицай көрүп турар. Бичин-ле чагыртпаан дээш хоругдаар. Сырец концлагеринче аппаар азы ол-ла черинге адып каар. Берлинден келген инженер-директор бир мастерин улус көрүп турда, ол-ла черинге адып каан: хөөкүй ийи-ле кескинди хлеб хойлапкан. Адып кааш, хан борашкан ийи кескиндини үштүп эккелгеш, өрү көдүрүп, хоругдатканнарга көргүскеш кылаштап чоруй барган.

1942 чылдың чайынында немецтер олар-биле ийи-үш оюн ойнаксап турар деп дамчыыр чугаа тарай бергеи.

Дайын мурнундагы сөөлгү чылда чурттуң чемпионадынга Киев «Динамозу» сески черни ээлээн. Оон эки ойнап болур аргавыс турган деп, олар билир. 42 чылдың чайынында олар ёзулуг оюнну көргүзер деп аазаан турганнар.

Ажыы-биле чугаалаарга, бо оюннар бүдүүзүнде олар дыка эвээш белеткенгеннер. Ындыг чай-даа чок турган.

Керосин кудумчузу, № 24 бажың. Дайын мурнунда «Зенит» деп адап турган, ам «Старт» дээр стадион. Бо хүннерде ынаар кирген кижилерни тураскаал уткуп алыр, ол дээрге өлген болгаш дириг маадырлыг футболистерге тураскаал-дыр **(чурукта)**.

Бирги оюнга чедир ийи хонук артканда, Миша Свиридовский форма эккелген: кызыл майкалар, кызыл гетрлер. Гитлержилериниң көөр хөөнү чок бо кызыл өн боду-ла дайзынга чөөгүзөлүүшкин, а боттарынга айыыл деп үүвени шупту билип турганнар.

Амгы тураскаал чоогу трибунага бичин оолдар, инвалидтер, кырганнар, хлеб заводунуң ажылчыннары шимээн чок чыглып келгеннер.

Стадионнуң амгы кирер эжиинге удур турар трибуналарда — дээрги «эжелекчилер». Олар бирги оюндан-на сестип эгелээн: рейхтиң демир-орукчулар командазы 9:1 санга чылча шаптырган. Самолёттар адар үтер-боожулар база уттурган. Үшкү оюнда киевчилер венгр команданы «баштактаны аарак» удуп каапкан.

Көрүкчүлер оюндан оюнче көвүдеп орган. Хоорайга дамчыыр чугаа тарай берген: «Футболистер тускай даалгалыг артып калган. Чажыт дужаал күүседип турар. Бүгүн фашисти футболга чылча берип тур бис, даарта...» «Бистин, кызылдар удуп тур. Кызылдар!» дээн оожум-даа бол, өөрээн үннер дыңнаалгылаар. Бешки оюнда «Че, кызылдар!» дээн оожум алгыларны футболистер дыңнаан.

Немецтериниң кодузу чарлыр четкен. Беш азы алды дугаар бе уткан соонда, оолдарның өнүктери: «Эргимнер силерни боолап каапкан-дыр ийин. Дөө трибунада ынча дижип турлар» деп чугаалап турганнар. Стадионче үнүүшкүн бүрүзү сөөлгү боон болурун футболистер билип турган. Өлүм мыя бо. Ынчалзаада оолдар ойнап турган.

Судьялар чүгле немецтер. Олар мегелеп шиидип турган. Каржы оюнга бистиң оолдар ынчаар харылавайн турган. Ол чылдак болур ийик: оларны ол-ла черинге узуткап каар. Кузьменконуң буду багай деп үүвени билип кааш, аарышкылыг черинче тепкеннер. Ол шугум артындан эштерин хейъат кирип алгырып турган. Полицай халып келгеш, чыткан кижини автомат-биле шанчып, сапык-биле теп пат болган.

Бешки болду бе, азы алдыны матчыда шериг ужудукчулар-биле ойнаар турган. Ынчалза-даа оларның аразында ужудукчулар колдуунда чок болган, янзы-бүрү клубтардан чыып элган профессионал ойнакчыларны киевчилерге удур салган.

Ол оюн мурнунда динамоҗуларның сеткил-сагыжы дүвүрээзиннинг турган. Хеп уштур черге гестапо хептиг немец келгеш, оюн мурнунда «Хайль Гитлер» деп байыр чедирер силер деп дужаагаш бо оюнга удуп болбас дээн. Ынчалза-даа оолдар Миша Свиридовскийниң командазы-биле «Физкульбайыр!» деп алгырганнар.

Ол эп-не берге болгаш эп сөөлгү оюн болган. «Өлүм матчызының» киржикчилери бо: хаалгада Николай Трусевич. Оң талакы камгалакчы Михаил Свиридовский. Төп камгалалда Владимир Балакин. Солагай талада Алексей Клименко. Оон өске ойнакчылар — Иван Кузьменко, Фёдор Тютчев, Михаил Путистин, Василий Сухарев, Макар Гончаренко, Михаил Мельник, Павел Комаров, Николай Коротких база эдээн каш оюнга киришкен.

Футбол оюнуга таварышкылаар эп-не багай үүлдерни удурланыкчы ажыглаан. Трусевичиниң моорадыр тепкен. Ынчалза-даа ол оңгарлың келгеш, орнун эзлеп алган. Ойнаары баштай берге болган. Бирги тайм орту кирип турда, оларның талазынче үш мяч кирген турган. Чүү-даа болза боттары ийини киирип алган.

Чапсар соонда динамоҗуларның халдакчызын кемдедир тепкен. Немец судья, кэнчап чүве ийик, торгаал тевиг берген. Хаалгага чедир 30—35 метр. Кузьменко өөренген чаны-биле хос черже киир тепкен — 3:3. Оон Гончаренко бажы-биле бир мячыны киргеи. Удаваанда кайган калган фриттерни чула мегелеп, быдаан чораан, бешки саныы базаа ол киир тепкен — 5:3.

Аш-түренги оолдар канчап удаа-дараа удуп шыдаалыл? Динамоҗуларның коллективчи чоруу, демнин дузалаан. А колла чүве — фашизмин көөр хөөн чок чорук. Төрээн чуртуига бүзүрел, оон ат-алдары дээш чүткүл тиилээн.

Эртеннде оларны тудуп хоругдаан.

Гестапога 23 хонук. Байысаашкын, буруудадыышкын, хилинчектээшкин, кыжаныышкын. Кижи бүрүзүн ацы-ангы камераларга суп каан турган. Сырец концлагери. Ол дээрге — оожум өлүм. Аштан, сооктан, аарыгдан өлүм. Хүннүң чыгыы шаажылаашкын. Чысхаалдан беш дугаар-ла кижини боолаар. Бир катап Иван Кузьменко, Алексей Клименко, Николай Трусевич бешкилер боон аттырган. Николай Короткихти база өлүргеи. Олар сөөлгү минутазынга чедир эрес-дидим болур арткан, олар Төрээн чуртунга, спортка шынчы боон арткан. Михаил Свиридовский биле Макар Гончаренко оон дезип үүп шыдаан, 1943 чылдың ноябрь 6-да Киев хосталбаан болза, оон дириг үнер кижи турбаан боор.

Макар Михайлович Гончаренко ам 72 харлыг, тренерлевишаан. 1913 чылда төрүттүнген Владимир Николаевич Балакин Украин ССР-ниң алдарлыг тренери, Лобановский, Базилевич дээн ышкаш билдингир футболистериниң башкызы. Ол «өлүм матчызының» киржикчилериндеи ам дириг арткан үшкү кижи —Василий Алексеевич Сухарев. Ол почтада ажылдап турар.

Мындыг сактыышкыннар биске — оларның салгакчыларынга херек. [illegible] оларны сактып чоруур, хүндүлээр, олардан өөренир ужурлуг бис.

Н. ДОЛГОПОЛОВ.
«Комсомольская правда»-дан» кызыра очулдурган.

Шоодуг аяны-биле

АҢ-ӨЛҮК БОЛГАШ АРЫН-НҮҮР

«Үш оол соду»

Өртек-үнези ажок улуг, алды, меңгүн-биле дециеп болур черниң кежиндеи четтирип чоруурувус аң-өлүк кежибиле холбашкан таварылгаларны тайганың дазылын, сынның сыразын эндевес эрес аңчы эрлер-даа менээ чугаалап чораан, бодум-даа көрүп, билип келдим.

— Үш оол содунга үш кижини таптыг-ла олуртум эвеспе оң. Ол кижилерим мени таныыр, менден дезип, караан чажырын чоруур апаргаи ийин — дээш, ёзулуг-ла тайга оглу Дондупай аңчы улам хөөрен, думчуун дырыштырып, «хи-хи...» деп, чымчап бада берди. — Силерге херек-даа чадавас, чугаалай кааптар чоор бе? Ындыгларны сойгалаар деп үүвени билир-ле болгай мен.

— Ындыг-дыр, ол үш оол содун чугаалап көрүнер че, дыңнаар-дыр— деп чөпшээрежи кааптым. Черле солун өүүл чугаалаар мен дээн кижи чүве.

— Бирги сот кайа болган дээр силер? Тоора-Хем суурнуң магазинине болду, Арага аймаан садыглавас деп каан аъш-чем садыы. Ынчалзажок ол үүвенги чамдыкта орта кинре кааптар чүве-дир. Садыгга арага киирипкенде садыгжының арны-бажы өскерли бээр. Дүрген-не оон чамдыыр сада каапкаш, арткаиын чажыра суп алыр. Аң-өлүк кежи тириктиг болгаш шоодуглуг рассказтары, шүлүктери, басиялары, миниатюралары кирип турар. Олар шупту эвилелдежип алгаш, бистиң амыдыралывыстың чамдык четпес талаларын, кижилериниң мегечи, ийи арыныг, чапшаа, чалгаа, ажыл кылбас, хопчу, мактаныкчы, адаргак, харам, ажырымчы чазый болгаш оон-даа өске багай чаңын шүгүмчүлээр, каткы-биле эмнээр сорулганы салгаш, төлептин-биле күүсеткенин демдеглекседим.

Ол найыралдыг авторларның аразында Тывадан ССРЭ-ниң Чогаалчылар эвилелиниң кежигүнү, сатириктиг болгаш шоодуглуг номнарының автору Василий Борахоевич Монгуштун «Суй-белек», «Чүү адам дээн оожум алгыларны футболистер дыңнаан.

Немецтериниң кодузу чарлыр четкен. Беш азы алды дугаар бе уткан соонда, оолдарның өнүктери: «Эргимнер силерни боолап каапкан-дыр ийин. Дөө трибунада ынча дижип турлар» деп чугаалап турганнар. Стадионче үнүүшкүн бүрүзү сөөлгү боон болурун футболистер билип турган. Өлүм мыя бо. Ынчалзаада оолдар ойнап турган.

Судьялар чүгле немецтер. Олар мегелеп шиидип турган. Каржы оюнга бистиң оолдар ынчаар харылавайн турган. Ол чылдак болур ийик: оларны ол-ла черинге узуткап каар. Кузьменконуң буду багай деп үүвени билип кааш, аарышкылыг черинче тепкеннер. Ол шугум артындан эштерин хейъат кирип алгырып турган. Полицай халып келгеш, чыткан кижини автомат-биле шанчып, сапык-биле теп пат болган.

Бешки болду бе, азы алдыны матчыда шериг ужудукчулар-биле ойнаар турган. Ынчалза-даа оларның аразында ужудукчулар колдуунда чок болган, янзы-бүрү клубтардан чыып элган профессионал ойнакчыларны киевчилерге удур салган.

Ол оюн мурнунда динамоҗуларның сеткил-сагыжы дүвүрээзиннинг турган. Хеп уштур черге гестапо хептиг немец келгеш, оюн мурнунда «Хайль Гитлер» деп байыр чедирер силер деп дужаагаш бо оюнга удуп болбас дээн. Ынчалза-даа оолдар Миша Свиридовскийниң командазы-биле «Физкульбайыр!» деп алгырганнар.

Ол эп-не берге болгаш эп сөөлгү оюн болган. «Өлүм матчызының» киржикчилери бо: хаалгада Николай Трусевич. Оң талакы камгалакчы Михаил Свиридовский. Төп камгалалда Владимир Балакин. Солагай талада Алексей Клименко. Оон өске ойнакчылар — Иван Кузьменко, Фёдор Тютчев, Михаил Путистин, Василий Сухарев, Макар Гончаренко, Михаил Мельник, Павел Комаров, Николай Коротких база эдээн каш оюнга киришкен.

Футбол оюнуга таварышкылаар эп-не багай үүлдерни удурланыкчы ажыглаан. Трусевичиниң моорадыр тепкен. Ынчалза-даа ол оңгарлың келгеш, орнун эзлеп алган. Ойнаары баштай берге болган. Бирги тайм орту кирип

«Дауле дээрзи бедик эрге-дужаал ап, депшээнинден бээр үш хонганда, кудумчуга чоок эжи Алан кадайы-биле таваржы берип-тир. Демгилеря чанчыккан айы-биле өөрүшкүлүг мендилежирге. Даулези үүгле бажын согаш кылгаш, эрте берген.

— Па, дүүнгү өөнүктерин таныыс, чүзү канчап барганы ол моон?— деп. Аланның кадайы ацгадап айтырган.

— Ол болунун өөнүктери хамаан чок, болунун дүрзүзү кудумчуга таваржы берзе, таныыйн баар хевирлиг кижидир—деп. Алан немей сөглеп каан».

Карачаев чогаалчы Магомет Хубиевтин кыска шоодуглуг чугаазын 1984 чылда «Современник» деп ном үндүрер черге парлаттынган «Каткы-биле сойгалаалы» (Поднять на смех) деп хөглүг болгаш өөредиглиг номдан үшта бижип, очулдурдум. Ук номда бистиң улуг Төрээн чуртувустуң янзы-бүрү национлыг чогаалчыларының саарга, «үш литриниң он рубль, чажыт ижер эвеспе» дээн. Садып алган пивозун ишкеш, ижин дүвүнде хок чок кылдыр кусканнар. Оон соонда эжишкилер алыксак-чиксек өөдежок кадайга хорадааш, даартазында ону кезедир арга тыпкан. Моортай кежин сойгаш, кадайның бодунга норка кежи кылдыр садар болааннар. Садытлажын эгелээннер. «Кончуг кара норка чүве. Хей эвес, он беш литр пивога орнаар бис» дээрге, кадай моортайның кежин туткулап көрүп, кайгап тура, дүгү сырый эвес норка-дыр»—дээш дадагалзаан.

Ийи эжишки мынча дээн:

— Ажырбас, халас-даа болза, силерге берээл, соонда кээр-ле болгай бис.

Ынчап ол кеш пиво хайындырыкчызы кадайның холунга арткан. А ол оон болунун моортайынны чүве. Бодум көжүшпээн-даа болзумза, ол сотка олуртурунга киришкен-дир мен ийин. Элдеп чүве. Ол кадай мени көрген санында-ла дезе бээр-дир.

— Үшкү сот кайа болган дээр силер? База-ла магазинге болгаи дé! Арага-биле киш, диин, дырбактыг кежи орнап, улус мөлүүн амдажып калган садыгжыга бардым ийин оң. Биеэги чаңым-биле хойнумдан киш кудуруунуп үстүп калган бажын силгип көргүстүм. «Херек болбайн. Киш кежи кажан-даа херек болбазыкпе» диди. «Ындыг болза, үш шил водка болгай-ла» дей тыртып кагдым. Водказын менче сунгаш: «дүрген үштүп бер» деп бо ийин оң. Ужулбайн, дүрген-не магазинден үне хадыдым. «Арын-нүүр чок ашак боор ой, водкаң эккел! деп, соомдан алгырып чыыр кагды. Элээн базын бар чыда, дедир ээп кээримге, ыя аразында магазинде беш-алды хире кижи эвлечгде турупкан болду. «Менде кеш кайда боор. Ма, дүүмам, водкаларың ам чажырбайн, бо-даа турган улуска садыыт»— деп шоотканнар, үшкү оолду бурунгаар иде каапкан ийик мен. Үш оол соду-биле чаа кааннам ол.

Дондупай аңчының аң-өлүк болгаш арын-нүүр дугайында бир чугаазы ындыг болган. Моон алгаш көөрге, ак сеткилдиг аңчы-тывышчы ол кижи бодунуң аргазы-биле, бодунуң дөстүнмес чаңы-биле аңөлүк кежи дээш хыы хаммас аныскактарга, күүгне эргежыыр бодавастарга удур черле дидим, кажар демисежип чоруур-дур.

А. НУГУУРАК.

ХӨГЛҮГ НОМ—ЧҮС КАРАКТЫГ КИЖИЛЕР

тириктиг болгаш шоодуглуг рассказтары, шүлүктери, басиялары, миниатюралары кирип турар. Олар шупту эвилелдежип алгаш, бистиң амыдыралывыстың чамдык четпес талаларын, кижилериниң мегечи, ийи арыныг, чапшаа, чалгаа, ажыл кылбас, хопчу, мактаныкчы, адаргак, харам, ажырымчы чазый болгаш оон-даа өске багай чаңын шүгүмчүлээр, каткы-биле эмнээр сорулганы салгаш, төлептин-биле күүсеткенин демдеглекседим.

Ол найыралдыг авторларның аразында Тывадан ССРЭ-ниң Чогаалчылар эвилелиниң кежигүнү, сатириктиг болгаш шоодуглуг номнарының автору Василий Борахоевич Монгуштун «Суй-белек», «Чүү адам чүвел» деп ийи шоодуглуг чечен чогаалдары кирген. Бүгү эвилелдиң номчукчузу тыва юмор-биле таныжып алыр аргалыг болган.

Кыска хемчээлдиг шоодуглуг чечен чугаалар (миниатюра) аяс турган, дээр дицмирээнибиле дөмей дээштиг, онзагай аянныг болуру-биле ылгалып турар. Улуг орус чогаалчы А. П. Чехов шоодуглуг кыска чогаалдар-биле чогаадыкчы амыдыралын эгелеп, «А. Чехонте» деп шола ат-биле үндүрүп турган болгай. «Каткы-биле сойгалаалы» деп номда хөй чуруузунда ындыг чогаалдар кирген.

Дагестандан — бүгүдеге суралгыг автор Р. Гамзатов, кабардиннерден — А. Кешоков, адыгейлерден —К. Жанэ, баш. кирлерден— М. Карим, буряттардан—Ш. Балдуев, Э. Манзаров, якуттардан — М. Ефимов, В. Алданский, алдайлардан — Д. Каинчин дээш, оон-даа өске чидиг дылдыг, чүүү-даа чандыр көрбес чүс характыг, чаныш-сыныш чок сатирик чогаалчыларны бо хөглүг номга чыып, каттыштырган кижи ук номнуң тургузукчузу А. Ячменев деп кижи болду. Оон бижээни эге үүлүнде ындыг одуруглар бар:

— Сатирик кижи кайа-даа кире бээр, чүү-даа билген турар. Бир шак бурунгаар ол Тывага азы Карелияга бора бүдүн ажыл кылыр тудугжуларны ажыныда шага каапкаш, оон чартык шак болганда, Казань азы Элиста хоорайга селгүүстеп чоруур. Оон кээргел чок шүгүмчүлелиниден чеченчиг болгаш олутпай кижилер боданыр ужурга таваржы бээрлер.

С. УРАН-САЙ.

ТВ

АПРЕЛЬ 27-ДЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Ye». 8.50 — Эртенги гимнастика. 9.05 — «Стратегия Победы». 12-ги фильм — «Тиилелге чазы». 10.20 — «Айыл чок шимчээшкин». 10.50 — Концерт. 11.45 — Чаа док. фильм. 12.10 —«Өг-бүле, школа». 12.40 — Даарта—төреддешкен хоорайларның Бүгү-делегей хүнү. 13.10 — Концерт. 13.40 — Чүүү «омчуурул. 14.25 — Чаа док. фильм. 14.50 — Бүгүн делегейде. 15.05 — Улусчу чогаалыгалар дугайында телепрограммаларның VI делегей фестивалы — «Челээш». 15.30 — Политиктиг таймылбырлакчы Д. А. Вознесенскийниң беседазы. 16.00 — Концерт 16.30 — Док. телефильм — «Даартаже берге орук». 17.30 — «Дириг амыдыраныр амыдыралы». 18.30 — «Дем каттыштырылгазы». 19.00 — Мульфильмнер. 19.50 — Чаа док. телефильм. 21.00 — «Ye». 21.30 — «Кинопанорама». 23.05 —01.30 — Хоккейге делегей чемпионады — ССРЭ биле ЧССР-ниң командалары ойнаар. Чапсарда (23.40) — Телемедээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — Эртенги гимнастика. 8.15 — Бир эвес кадык болуксазыыда. 8.30 — Док. телефильмнер. 9.15 — Бистиң сад. 9.45 — Бүгүдеге стадион. 10.15 — Музыкалыг дамчыдылга — «Эртенги почта». 10.45 — «Документалдыг экран». 11.45 — «Чурттарда болгаш диптерде». 12.30 — Улуг Тиилелгениң 40 чылынга»: «Тиилекчилер». 13.45 — Концерт. 14.05 — Фильм-концерт. 15.00 — «Полёт с космонавтом». Уран-чечен фильм. 16.20 — Спорт байырлалы. 17.00 — Концерт. 19.00 — «Кадыкшыл». 19.45 — «Делегейде болуушкуннар дугайында допчулал». 20.00 — «Тамчыктыг удуңар, чаштар!». 20.20 — Музыкалыг дамчыдылга. 21.00 — «Ye». 21.30 — Кыска хемчээлдиг уран-чечен телефильмнер. 22.15—23.20 — —Калугада ындыг белдир бар...»

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

АГААЮ

Бүгүн республикага бүргеи, аязыр. Чамдык черлерге хар холумактыг биче чаъстаар. Дагларга өл хар чаар. Сонгубарының үүктен хаттың дүргени секундада 9—14 метр.

Дүне 0—5 градус чылыг, чамдык районнарга 2—7 градус соок болур. Хүндүе 9—14 градус, чамдык черлерге 1—6 градус чылыыр.

Кызылга бүргеи, аязыр. Чагбас. Сонгу-барының үүктен хаттың дүргени секундада 9—14 метр. Дүне 3—5 градус, хүндүе 9—12 градус чылыыр.

ӨӨРЕНИРИН КҮЗЭЭРЛЕРГЕ

Тыва АССР-ниң Культура министерствозунуң дыңнаалыры болза, Культураның Чөөн-Сибирь күрүне институдунуң очное болгаш заочное салбырларына өөренирин күзээр абитуриентилер-биле беседаны Кызылдың уран үүүл училищезинге 1985 чылдың май 13 болгаш 14 хүннеринде кылыр. Беседалажыышкынга кирип, эртеннеерге ниити билиг эртемнериниң талазы-биле институтка киреринин шылгалдаларынга 5 хүннүң белеткел кичээлдерин эттирер.

Май 12-де күзелдиг кижилер келген турар ужурлуг.

Өөренирин күзээннер боттарынга дараазында документилерин ыяап-ла көргүзер:

1. Райкүүскомнарның культура килдистериниң өөредиг чоруткан бижин.
2. Үш кижиниң ат салганы, ажылдап турган черинден характеристика.
3. Аттестат (болу).
4. Эмчи шынзылгазы — № 286.
5. 3×4 см. хемчээлдиг 8 фото-чурук.
6. Күш-ажыл дептериндеи үшта бижилге.

Айтырыг тургузар телефон № 2-34-16.

АДРЕЗИ: Советтер бажыңы, 4-ку каът, 429 дугаар кабинет, Тыва АССР-ниң Культура министерствозунуң кадрлар килдизи.

КИНО

АПРЕЛЬ 27-ДЕ

«НАИЫРАЛ»: «Клятва Дисантая» 9.30, 20.50, «Победа» (2 сериялыг) 14.20, 14.30, 17.40 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Воробей на льду» 9.30, «Не будь этой девчонки» 11.00, 13.20, «Потомок Белого барса» (2 сериялыг) 15.00, 17.40, 20.20 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Я за тебя отвечаю» 14.30, 16.10, «Кто любит и бросает» 17.50, 19.20 шактарда.

ШЫН Редакциияның адрези:

667000. Кызыл. Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 3. Телефоннары: редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-23-54, харыысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш үлетпүр килдистериниң 2-31-75, пропаганда болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, культура килдизиниң 2-23-54; көдээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, корректорларының 2-27-41, бухгалтериянның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Солун неделяда 6 катап үнер.

Чагыг № 3102.

Тыва АССР-ниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының херектериниң галазы-биле күрүне комитединиң типографиязы. Кызыл. Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1.

ТС—00096.